

مہارت درسیہ برکت
رضوی

احکام و اخلاق کتب و کار

آرایش و زینت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احکام و احسان کتب و کار

آرایش و زینت

طبق نظر مراجع عظام تقلید

کمیته اهل‌بیت امام خمینی
خراسان رضوی

کمیته اهل‌بیت امام خمینی
خراسان رضوی

سرشناسه: دیانت مقدم، سیدعباس، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور: احکام و اخلاق کسب و کار: آرایش و زینت/ مؤلفین سیدعباس دیانت مقدم و مرضیه روایتی؛
به سفارش

کمیته امداد امام خمینی رحمه الله علیه خراسان رضوی؛ [تهیه] نمایندگی مرکز ملی پاسخگویی به
سؤالات دینی دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی.

مشخصات نشر: مشهد: سوچا، ۱۴۰۳

مشخصات ظاهری: ۶۷ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۹۶۸-۸-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان روی جلد: احکام و اخلاق کسب و کار: آرایش و زینت: طبق نظر مراجع عظام تقلید.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۶۶ - ۶۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان روی جلد: احکام و اخلاق کسب و کار: آرایش و زینت: طبق نظر مراجع عظام تقلید.

رده بندی کنگره: ۹۳/ز۹۳/۶/۱۹۸ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۹۶۵۴۹۶۲

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

احکام و اخلاق کسب و کار آرایش و زینت

مؤلفین: سیدعباس دیانت مقدم و مرضیه روایتی

گروه ارزیابی:

حسین ابراهیمی، حسین شریعتی، رضا ملوندی و سیدعباس دیانت مقدم

صفحه آرای: محمود عرفانیان

طراحی جلد: حامد امامی

ناشر: سوچا

به سفارش کمیته امداد امام خمینی رحمه الله علیه خراسان رضوی

نوبت چاپ: چاپ اول، تابستان ۱۴۰۳

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۹۶۸-۸-۷

مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی
نمایندگی خراسان رضوی

فهرست

پیش‌گفتار.....	۸
مقدمه.....	۱۰
اخلاق و مستحبات کسب و کار.....	۱۲
۱- اهمیت به دست آوردن رزق حلال.....	۱۳
۲- اهمیت فراگیری مسائل کسب و کار و معاملات و عمل به آن.....	۱۴
۳- روایتی در مورد کاشت ناخن.....	۱۴
فصل اول: احکام غیرمالی آرایشگری (عبادی، محرم نامحرم و نجس پاکی...)	
مبحث اول: احکام مربوط به غسل و وضو.....	۱۷
گفتار اول: لزوم نبود مانع در اعضای غسل و وضو.....	۱۷
الف- احکام عمومی وجود مانع در اعضای وضو یا غسل.....	۱۷
ب- بررسی مصداقی موانع ایجاد شده در آرایشگاه‌ها و حکم هر کدام.....	۱۸
ب-۱- کاشت ناخن.....	۱۸
ب-۲- کاشت مژه.....	۱۹
ب-۳- تاتو.....	۲۰
ب-۴- اکستنشن مو.....	۲۱

- ج- موانعی که قابل برداشتند و موانعی که قابل برداشت نیستند ۲۲
- د- موانع غیر عمدی و حکم آن ۲۳
- گفتار دوم: ضرر نداشتن استعمال آب ۲۴
- الف- توضیح بعضی از مصادیق ایجاد زخم عمدی در آرایشگری ۲۵
- بیان دو حکم در مورد زخم‌های ایجاد شده در آرایشگری و عمل‌های زینتی ۲۶
- ب- زخم ایجاد شده توسط تاتو ۲۷
- مبحث دوم: محرم نامحرم و احکام آن** ۲۸
- گفتار اول: پوشش ۲۸
- الف- زینت و وجوب پوشش آن مقابل نامحرم ۲۸
- الف- ۱- توضیحی در مورد زینت ۲۸
- الف- ۲- مصادیق عرفی زینت ۲۹
- ب- عدم پوشش کافی لباس، جلب توجه نامحرم، مسببیت برای فساد و حرام ۳۰
- گفتار دوم: نگاه مرد به زن (حکم نگاه به زینت و آرایش، بدن زن، اعضای داخلی زن) ۳۰
- گفتار سوم: ”اپیلاسیون، لیزر، عمل‌های زیبایی و آرایش“ توسط نامحرم ۳۲
- الف- اپیلاسیون ۳۲
- ب- عمل‌های زیبایی توسط پزشک غیر همجنس ۳۲
- ج- آرایش توسط نامحرم ۳۳
- مبحث سوم: طهارت و نجاست در آرایشگاه** ۳۳
- گفتار اول: نجس شدن اعضاء و وسایل در آرایشگاه و نحوه تطهیر آن‌ها ۳۳
- گفتار دوم: اطلاع دادن نجاست اشیاء به مشتری ۳۴
- گفتار سوم: اطلاع دادن نجاست بدن مشتری به مشتری ۳۵
- گفتار چهارم: استفاده از اجزای حیوانات در آرایش ۳۶
- گفتار پنجم: استفاده از الکل در مواد آرایشی ۳۶
- مبحث چهارم: احکام متفرقه آرایشگری** ۳۷
- گفتار اول: عکس گرفتن از مشتری و انتشار آن ۳۷
- گفتار دوم: فریب دیگران با آرایش زن ۳۸
- الف- مصادیقی از تدلیس در آرایشگری ۳۸
- ب- مصادیقی از آرایش بدون تدلیس ۳۸
- ج- حکم شرعی تدلیس و فریب در آرایشگری ۳۹

- گفتار سوم: نارضایتی مشتری از آرایش و حکم درآمد ۳۹
- گفتار چهارم: وسایل جامانده در آرایشگاه ۳۹
- گفتار پنجم: لزوم رعایت قوانین در آرایشگری و لزوم استفاده از تیغ اختصاصی ۴۰
- گفتار ششم: نکاتی در مورد قیمت خدمات آرایشگاهی ۴۱
- الف- رعایت قانون و عدم جواز اجحاف به مشتری ۴۱
- ب- گران تر کردن قیمت برای تازه داماد و نوعروسان ۴۱
- گفتار هفتم: ضمان در آرایشگری ۴۱
- الف- قاعده ضمان در آرایشگری ۴۱
- ب- مصادیقی از ضمان در آرایشگری ۴۲
- ج- راهی برای برائت از ضمان احتمالی ۴۳
- گفتار هشتم: تخریب همکاری بین مشتریان ۴۳
- گفتار نهم: آرایش در ایام سوگواری ۴۳
- گفتار دهم: غیبت و تهمت در آرایشگاه ۴۳
- گفتار یازدهم: دروغ؛ تقلب و قسم در معامله ۴۴
- گفتار دوازدهم: مدل غربی در آرایش و اصلاح مو ۴۵
- الف- قاعده استفاده از مدل های غربی ۴۵
- ب- بعضی از مصادیق مدل های غربی ۴۵
- ج- کسب درآمد از طریق ترویج فرهنگ غربی معارض با فرهنگ اسلامی ۴۶
- گفتار سیزدهم: استفاده از مواد آرایشی ای که ضرر دارند ۴۶
- گفتار چهاردهم: موسیقی در آرایشگاه ۴۶
- گفتار پانزدهم: زنان آرایشگر و شوهر ۴۷
- گفتار شانزدهم: اصلاح مو به مدل غیر همجنس ۴۷
- گفتار هفدهم: تراشیدن موی سر برای زن ۴۷
- گفتار هجدهم: استفاده از تیغ برای اصلاح زن ۴۷
- گفتار نوزدهم: آموزش آرایشگری در مساجد ۴۸
- گفتار بیستم: درآمد کسب شده با استفاده از مواد آرایشی قاچاقی ۴۸
- گفتار بیست و یکم: غسل میتی که ناخن کاشته شده دارد ۴۸
- مبحث پنجم: گزارشی از تحقیق میدانی در باب ناخن های کاشته شده ۴۹

فصل دوم: احکام مالی آرایشگری ----- ۵۲

۵۳	مبحث اول: حکم درآمد آرایشگری
۵۳	گفتار اول: درآمد کاشت ناخن و مژه
۵۴	گفتار دوم: درآمد از طریق اپیلاسیون و لیزر
۵۴	گفتار سوم: درآمد تاتو
۵۵	گفتار چهارم: درآمد لیفت و لمینت مژه و ابرو
۵۶	گفتار پنجم: درآمد اکستنشن مو و فروش مو
۵۷	گفتار ششم: درآمد آرایش عروس
۵۷	گفتار هفتم: درآمد عمل‌های زیبایی
۵۸	گفتار هشتم: درآمد تزریق ژل و بوتاکس
۵۸	گفتار نهم: درآمد از طریق اجاره
۵۸	الف- درآمد اجاره مکان به آرایشگر
۵۹	ب- اجاره قسمتی از فضای آرایشگاه به شخص ثالث برای کاشت ناخن و مژه
۶۰	گفتار دهم: درآمد از طریق آموزش آرایشگری
۶۱	گفتار یازدهم: درآمد حاصل از تدلیس و فریب در آرایشگری
۶۱	مبحث دوم: احکام بانکی
۶۱	گفتار اول: فرق بین وام و تسهیلات
	گفتار دوم: اقسام وام‌های بانکی و توضیحی در مورد وام کارآفرینی کمیته امداد امام خمینی
۶۲	مبحث سوم: خمس درآمد آرایشگری، مکان کار و ابزار کار
۶۳	

منابع ----- ۶۵

۶۵	کتابنامه
۶۶	سایت‌ها

← پیش‌گفتار

عمل به شریعت مقدس اسلام مبتنی بر معرفت به آن است و یکی از مهم‌ترین عرصه‌های زندگی انسان، مسائل مربوط به رزق و درآمد اوست. امری که عدم مشروعیت آن، اثری عمیق بر رویکرد عملی افراد یک جامعه می‌گذارد.

کمیته امداد امام خمینی رحمته‌الله علیه در راستای اشتغال و توانمندسازی مددجویان، وام‌هایی را جهت راه‌اندازی مشاغل به ایشان پرداخت کرده و بعد از آن نیز به صورت مستمر پشتیبانی و مشاوره‌های شغلی مناسبی را عرضه می‌دارد. مسائل شرعی کسب‌وکار و بحث مهم "رزق حلال" و در دسترس نبودن محتوی تخصصی احکام در این امور باعث شد این نهاد مردمی در صدد ارائه بسته‌های مستند احکام شرعی جهت مشاغل مختلف برآید. با رویکرد تحقق این هدف، ارتباطی با مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی نمایندگی خراسان برقرار شد و و به لطف خدا اثر پیش‌رو توسط این نهاد تخصصی و معتبر با رویکردی کاربردی تالیف گردید.

این نوشتار با موضوع "احکام کسب و کار، آرایش و زینت بانوان" سومین اثری است که در این راستا توسط کارشناسان مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی در نمایندگی خراسان تهیه شده و از نظر علمی مورد تایید این نهاد می باشد. مخاطب این نوشتار مریبان مسائل شرعی می باشند که با کمیته امداد امام خمینی رحمته الله علیه همکاری دارند. البته این اثر برای تمام مبلغین قابل استفاده است.

مبنای کار این گونه بوده که مسائل عام و اتفاقی بیان گردد و یا اگر اختلافی است؛ حکم شرعی به گونه ای تبیین شود که موافق احتیاط است. البته از آن جهت که لازم است یک مبنا در نوشتار اتخاذ گردد؛ این متن مبتنی بر نظرات آیت الله خامنه ای تنظیم شده است؛ بله در موارد لازم نظرات آیت الله سیستانی نیز ضمیمه شده تا کارایی متن دوچندان گردد.

از مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی نمایندگی خراسان و از مولفین این اثر و از ارزیابان محترم در قم و مشهد که همگی از کارشناسان با سابقه این نهاد معتبر پاسخگویی تخصصی می باشند و با زحمت و دقت محتوایی مستند را با رویکرد مسائل موجود در این شغل، تهیه کردند؛ تشکر می کنیم. همچنین قدردان زحمات همه عزیزان در معاونت اشتغال و خودکفایی کمیته امداد امام خمینی رحمته الله علیه خراسان رضوی می باشیم که با جدیت و اخلاص این کار را شروع کرده و به سرانجام رساندند.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

کمیته امداد امام خمینی رحمته الله علیه خراسان رضوی

مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی نمایندگی خراسان

مقدمه

یکی از مبادی کسب درآمد جهت گروه‌های هدف در کمیته امداد امام خمینی (ره) راه‌اندازی کسب و کار خرد جهت خانواده‌های مستعد اشتغال با بهره‌گیری از تسهیلات اشتغال از محل منابع داخلی امداد امام (ره) و یا منابع شبکه بانکی کشور می‌باشد.

با توجه به اینکه اهتمام به کسب درآمد حلال برای نیازمندان از مواردی است که در بند یک سیاست‌های اشتغال مصوبه هیئت امنای کمیته امداد امام خمینی (ره) بر آن تاکید شده است؛ سوای تامین مالی مورد نیاز مددجویان، لازم است زمینه آشنایی صاحبان این کسب و کارها با احکام شرعی فراهم گردد تا مبتنی بر کسب درآمد حلال، جامعه‌ای سالم و نسلی پاک شکل گیرد.

با در نظر گرفتن این هدف کتاب «احکام کسب و کار، آرایش و زینت بانوان» برای مربیان و روحانیونی که قرار است مسائل شرعی را به مددجویان تعلیم دهند؛ تالیف گردید. این کتاب به جهت نوآوری در موضوع شناسی و مصاحبه میدانی با صاحبان این حرفه در نوع خود کاری نو به حساب می‌آید و برای تمام مبلغین و طلاب قابل استفاده است.

این کتاب به سفارش معاونت اشتغال و خودکفایی کمیته امداد امام خمینی رحمته الله علیه خراسان رضوی، توسط مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی نمایندگی خراسان تالیف شده است. این مرکز وابسته به حوزه علمیه قم است و از معتبرترین مراکز پاسخگویی به سوالات شرعی و شبهات اعتقادی است.

ضمن تشکر از مدیران و کارشناسان محترم که در تدوین و تالیف این اثر مساعدت نموده اند؛ به استحضار خوانندگان محترم می‌رساند این کتاب از سری کتاب‌های طرح مهارت در مسیر برکت رضوی است. امیدواریم این اثر در راستای نشر و توسعه فقه بازار و بیان احکام شرعی موثر باشد.

رضا سلم‌آبادی

مدیر کل کمیته امداد امام خمینی رحمته الله علیه خراسان رضوی

اخلاق و مستحبات كسب و كار

۱- اهمیت به دست آوردن رزق حلال^۱

در دین اسلام سفارش زیادی به کسب و کار و تلاش، برای به دست آوردن روزی حلال شده است؛ در روایت موثقی از امام کاظم علیه السلام نقل شده که فرمودند: «هر کس رزق و روزی را از راه حلال به دست آورد تا آن را به مصرف خود و خانواده اش برساند، مانند کسی است که در راه خدا جهاد می‌کند.»^۲ همچنین در روایات اهل بیت علیهم السلام، آثار سوء فراوانی برای حرام خواری ذکر شده است. آشکاری تاثیر مال حرام در نسل، یکی از این آثار است.^۳ همچنین مال حرامی که صدقه داده شود یا با آن حج خانه خدا انجام گردد و یا با آن صلّه رحم شود؛ مقبول نیست و اثری که از این امور مدنظر بندگان است؛ محقق نخواهد شد.^۴ همچنین اثر وضعی مال حرام در سوق دان انسان به سوی دنیاطلبی و برکت نداشتن مال حرام از دیگر اموری است که در مورد مال حرام در روایات بیان شده است.^۵

۱. آیت الله سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۳، ابتدای کتاب

۲. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى ع مَنْ تَلَبَّ هَذَا الرِّزْقَ مِنْ جِلِّهِ لِيَلْمُودَ بِهِ عَلَى نَفْسِهِ وَ عَيْلِهِ كَانَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ... وسائل الشیعه، ج ۱۷، کتاب التجاره، باب ۴، ص ۲۰ و ۲۱، ح ۴

۳. موثقه عبید بن زُرّارة عن أبي عبد الله: قَالَ كَسْبُ الْحَرَامِ يَبِينُ فِي الدَّرَجَةِ. الكافي (اسلاميه)، ج ۵ ص ۱۲۵

۴. صحیحه و یا موثقه سماعه اینگونه ذکر شده: عَدَّهُ مِنْ أَضْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ مَخْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبٍ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ مَالًا مِنْ عَمَلِ بَنِي أُمِّيَّةٍ وَ هُوَ يَتَصَدَّقُ مِنْهُ وَ يَصِلُ مِنْهُ فَرَأَيْتَهُ وَ يَحُجُّ لِيُغْفَرَ لَهُ مَا كُنْتُ سَبُّ وَ هُوَ يَقُولُ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ (هود، ۱۱۴) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع إِنَّ الْخَطِيئَةَ لَا تَكْفُرُ الْخَطِيئَةَ وَ لَكِنَّ الْحَسَنَةَ تَخُطُّ الْخَطِيئَةَ... الكافي (الإسلامية)، ج ۵، ص ۱۲۶

۵. کافي (دارالحدیث)، ج ۹، ص ۶۸۱ و ۶۸۲

۲- اهمیت فراگیری مسائل کسب و کار و معاملات و عمل به آن

از آنجا که کسب و کار و انجام معاملات، دارای احکام و مسائل مفصل و دقیقی است و نیاموختن آن‌ها در بعضی از موارد، باعث مبتلا شدن به انجام حرام یا ترک واجب می‌شود؛ بنابراین آشنایی با مسائل آن، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در حدیث صحیحی از امیرالمومنین علیه السلام نقل شده است: "ای گروه تجار، فقه، سپس تجارت، فقه، سپس تجارت، فقه، سپس تجارت. و قسم به خدا هر آینه ربا در این امت از حرکت مورچه بر سنگی صاف و صیقلی مخفی‌تر است..."^۱

همچنین مراجع تقلید یاد گرفتن مسائل شرعی که غالباً مورد نیاز انسان است و یاد گرفتن مسائلی را که احتمال می‌دهد به علت یاد نگرفتن آن‌ها واجبی را ترک کرده یا حرامی را انجام دهد؛ واجب دانسته‌اند.^۲ بنابراین کسی که مشغول به کسب و کاری می‌شود؛ باید احکام شرعی مربوط به آن کسب و کار را یاد بگیرد؛ تا گرفتار ربا و حرام خواری و حق الناس نشود.^۳

۳- روایتی در مورد کاشت ناخن

امام صادق علیه السلام در روایتی می‌فرمایند: انسان [مکلف]، بر روی ناخن، چیزی که موجب می‌شود؛ آب به [بدن] نرسد؛ نگذارد... مگر چیزی که بر برداشتن

۱. يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ الْفُقَهَ ثُمَّ الْمُتَجَرِّ الْفُقَهَ ثُمَّ الْمُتَجَرِّ الْفُقَهَ ثُمَّ الْمُتَجَرِّ وَ اللَّهُ لَلرَّبَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ التَّمَلِّ عَلَى الصَّفَا... سند صدوق به این حدیث صحیح است. وسائل الشیعه، ج ۱۷، ابواب آداب التجارة، باب ۱، ص ۲۸۱

۲. رک: رساله آموزشی، درس ۱، ص ۱۱ و اجوبه الاستفتائات، ص ۶؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۱؛ سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، تقلید، ص ۷۳ و ۹۵؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۲؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، تقلید، م ۱۹؛ توضیح المسائل جامع، م ۱۵.

۳. با بهره‌گیری از توضیح المسائل جامع آیت الله سیستانی، ج ۳ احکام معاملات.

آن در هنگام وضو قادر باشد...^۱

۱. مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُصَدِّقِ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ عَمَّارِ الشَّاباطِيِّ قَالَ سَأَلَ أَبوعبدالله آية الله العظمى الإمام الصادق صلوات الله عليه عن الرجل ينقطع طهره هل يجوز له أن يجعل عليه علكاً قال لا ولا يجعل عليه إلا ما يقدر على أخذه عنده الوضوء ولا يجعل عليه ما لا يصل إليه الماء. (تهذيب الأحكام، ج ۱، ص ۴۲۵). ۱- این روایت از حیث سندى معتبر است. ۲- البته شیخ طوسى مى فرماید این حدیث در زمان اختیار است که امام گفته اند جایز نیست و الا اگر شخص مضطر باشد؛ بر اساس احادیث دیگر که مبتنى بر آیه "وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ" حکم را بیان کرده اند؛ اشکالی ندارد. (الإستبصار فيما اختلف من الأخبار، ج ۱، ص ۷۸)

فصل اول: احکام غیرمالی آرایشگری
(عبادی، محرم نامحرم ونجس پاکی...)

در این فصل احکام وضو و غسل، ارتباط با نامحرم و طهارت و نجاست در آرایشگری بررسی شده است.

🔍 مبحث اول: احکام مربوط به غسل و وضو

👉 گفتار اول: لزوم نبود مانع در اعضای غسل و وضو

□ الف- احکام عمومی وجود مانع در اعضای وضو یا غسل

۱- یکی از شرایط غسل، نبود مانع بر اعضای وضو و غسل است؛ بنابراین قبل از شستن عضو به نیت وضو یا غسل، لازم است مانع برطرف شود.

۲- ایجاد عمدی مانع مانند ناخن زینتی که ضرورتی ندارد و برداشت آن برای وضو و غسل امکان پذیر نیست یا سختی فوق العاده دارد؛ شرعا جایز نیست و در این فرض اگر این کار را انجام دهد؛ طبق نظر مراجعی مثل آیت الله خامنه ای باید علاوه بر وضو یا غسل جیره ای، تیمم کرده و بعد از برطرف شدن کامل مانع، نمازها را بنا بر احتیاط واجب قضا کند.^۱

۱. سوالات سامانه جامع احکام وضو، غسل و تیمم، سوال: ۱۴۹۱۲۹۴ و ۱۴۰۵۱۴۰۴/۱۳۳۴۵۶۵۱۴۰۰ موجود در:

https://modir.velayat.ir/admin/modules/f_resources/index.php

دو تذکر: ۱- طبق نظر آیت الله سیستانی بین چیزی که ایجاد مانع می کند و عملی که باعث تحقق زخم می گردد؛ تفاوت است. این فقیه می گوید: «انجام عملی که باعث شود وظیفه فرد از وضوی عادی به وضوی جیره ای تغییر کند - مانند تاتوئی که موجب ایجاد زخم و جراحت در صورت گردیده و آب برایش ضرر داشته باشد - به خودی خود اشکال ندارد؛ هر چند این کار در وقت نماز واجب انجام گردد. اما انجام عملی مانند کاشت ناخن یا تاتوئی که مانع در اعضای وضو

راهکار: چون آیت الله خامنه‌ای در این مسئله احتیاط واجب دارند؛ مقلدین ایشان می‌توانند در این احتیاط به آیت الله سیستانی مراجعه نمایند که می‌فرماید: باید علاوه بر وضوی جبیره، تیمم هم انجام دهد و نماز بخواند.^۱ و همین نماز کافی است.

۳- مانعی مثل ناخن مصنوعی اگر قابل برداشتن است؛ باید برداشته شود؛ هرچند نیازمند صرف هزینه باشد. در این فرض اگر برطرف نشود؛ وضو یا غسل هر چند به صورت جبیره انجام شود؛ باطل است و در نتیجه نماز هم باطل است.^۲

۴- رسیدن آب به موهای کوتاه صورت مانند ابرو و مژه در وضو و غسل واجب است.^۳

۵- اگر مکلف به حکم شرعی عمل نکند؛ حکم از عهده اش برداشته نمی‌شود و در هر صورت وظیفه دارد در اولین زمان ممکن، مانع را بردارد.

□ ب- بررسی مصداقی موانع ایجاد شده در آرایشگاه‌ها و حکم هر کدام

ب-۱- کاشت ناخن

۱- ایجاد عمدی مانع مانند ناخن زینتی که ضرورتی ندارد و برداشت آن

(یا غسل) محسوب شده و قابل رفع نباشد - و باعث می‌شود وظیفه فرد برای رفع حدث از وضوی عادی به تیمم تغییر کند یا وظیفه اش، جمع بین وضوی جبیره‌ای و تیمم شود؛ - چنین عملی در وقت نماز فریضه جایز نیست؛ بلکه قبل از وقت نماز فریضه نیز، بنابر احتیاط واجب جایز نمی‌باشد. " (توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۳۹۸) اما در این بحث آیت الله خامنه‌ای فرقی بین ایجاد مانع و تاتو نمی‌گذارند و در هر دو صورت اگر باعث شود مکلف نتواند وضو و غسلش را به صورت معمولی انجام دهد؛ می‌فرمایند جایز نیست.

۱. آیت الله سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسائل ۳۲۸ و ۳۹۸. همچنین آیت الله مکارم در این زمینه می‌گوید: تا زمانی که امکان برداشت ناخن وجود ندارد؛ وضو و غسل معمولی بگیرد و نماز بخواند. (کد رهگیری: ۱۴۰۱۴۲۶۰۰۱۱)

۲. همان

۳. استفتاءات (بهبخت)، ج ۱، ص ۲۳۳. جامع المسائل (بهبخت)، ج ۱، ص ۸۹ و

<https://www.sistani.org/persian/qa/search/۱۴۵۲۸>

برای وضو و غسل امکان پذیر نیست یا سختی فوق العاده دارد؛ شرعا جایز نیست و در این فرض اگر این کار را انجام دهد؛ باید علاوه بر وضو یا غسل جبیره‌ای، تیمم کرده و بعد از برطرف شدن کامل مانع، نمازها را بنا بر احتیاط واجب قضا کند.^۱

۲- مانعی مثل ناخن مصنوعی اگر قابل برداشتن است؛ باید برداشته شود؛ هر چند نیازمند صرف هزینه باشد. در این فرض اگر برطرف نشود؛ وضو یا غسل با آن هر چند به صورت جبیره انجام شود؛ باطل است و در نتیجه نماز هم باطل است.^۲

ب- ۲- کاشت مژه

۱- ایجاد مانع عمدی مانند کاشت مژه مصنوعی برای زینت که باعث نرسیدن آب به قسمتی از اعضای وضو یا غسل می‌شود، در صورتی که برطرف کردن آن برای وضو و غسل امکان پذیر نیست یا سختی فوق العاده دارد؛ جایز نیست.^۳ در این فرض اگر این کار را انجام دهد؛ باید علاوه بر وضو یا غسل جبیره‌ای، تیمم کرده و بعد از برطرف شدن کامل مانع، نمازها را بنا بر احتیاط واجب قضا کند.^۴

۲- رسیدن آب به موه‌های کوتاه صورت مانند ابرو و مژه در وضو و غسل

۱. سوالات سامانه جامع احکام وضو، غسل و تیمم، سوال: ۱۴۹۱۲۹۴ و ۴۰۰۰۱۴۵۶۵۱۴/۱۳۳۴۵۶۵۱۴/۱۲/۴ موجود در:

https://modir.velayat.ir/admin/modules/f_resources/index.php

طبق نظر آیت الله خامنه‌ای قضا کردن نماز در این فرض بنا بر احتیاط است؛ بنابراین گفته شد مکلف در این قسمت مسئله می‌تواند به نظر آیت الله سیستانی رجوع نماید.

۲. همان

۳. سوالات سامانه جامع احکام وضو، غسل و تیمم، سوال شماره ۴۰۰۰۱۴۵۶۵۱۴/۱۳۳۴۵۶۵۱۴/۱۲/۴

۴. سوالات سامانه جامع احکام وضو، غسل و تیمم، سوال: ۱۴۹۱۲۹۴ و ۴۰۰۰۱۴۵۶۵۱۴/۱۳۳۴۵۶۵۱۴/۱۲/۴ موجود در:

https://modir.velayat.ir/admin/modules/f_resources/index.php

طبق نظر آیت الله خامنه‌ای قضا کردن نماز در این فرض بنا بر احتیاط است؛ بنابراین گفته شد مکلف در این قسمت مسئله می‌تواند به نظر آیت الله سیستانی رجوع نماید.

واجب است.^۱ بنابراین در غسل و وضو اگر مانعی باعث نرسیدن آب به مژه‌ها است؛ در صورتی که بدون مشقت قابل برداشت باشد؛ باید برداشته شود؛ هرچند نیازمند صرف هزینه باشد. در این فرض اگر برطرف نشود؛ وضو یا غسل با آن باطل است و در نتیجه نماز هم باطل است.^۲

ب-۳- تاتو^۳

۱- حکم شرعی انجام تاتو

خالکوبی و تاتو، اگر ضرر قابل توجهی بر بدن نداشته باشد؛ تشبیه مرد به زن و یا بالعکس محسوب نگردد؛ ترویج فرهنگ مبتذل غرب به حساب نیاید؛ مفسده‌ای نداشته باشد و برای غسل و وضو اشکال ایجاد نکند؛ فی نفسه اشکال ندارد.^۴

۲- مانعیت رنگ به کاررفته در تاتو

در مورد مانعیت تاتو برای غسل و وضو: الف- اگر زیر پوست باشد؛ مانعی برای وضو و غسل نیست. ب- اگر روی پوست باشد و مانند حنا جذب پوست شده و جرمی نداشته باشد که مانع رسیدن آب به بدن شود؛ باز هم مانعی برای وضو و غسل نیست. ج- اگر روی پوست باشد و به سبب جرم داشتن مانع رسیدن آب به بدن شود؛ برای غسل و وضو باید برطرف گردد.^۵

۱. استفتاءات (بهجت)، ج ۱، ص ۲۳۳، جامع المسائل (بهجت)، ج ۱، ص ۸۹ و <https://www.sistani.org/persian/qa/search/14538/>

۲. همان

۳. تاتو در قسمت‌های مختلف بدن از جمله ابرو، چشم، لب، دست و... انجام می‌شود. همچنین تاتوی ابرو به صورت‌های مختلفی از جمله (هاشور، فیروز، میکروبلدینگ، بولد بروز و...) انجام می‌شود.

۴. سوالات سامانه جامع احکام محتضر و اموات، سوال: ۱۳۹۸۴۴۴

۵. سوالات سامانه جامع احکام بانوان سوال: ۱۴۱۲۶۴۸

۳- زخم شدن و ضرر داشتن آب به سبب تاتو

اگر زخمی به سبب تاتو ایجاد شود و به سبب آن زخم، آب برای وضو و یا غسل ضرر داشته باشد؛ در ادامه حکمش بیان شده است.

ب-۴- اکستنشن مو^۱

۱- انجام اکستنشن مو اگر مانع برای وضو و غسل نیست و یا اگر مانع است برای اولین نماز، بدون مشقت قابل برطرف کردن است؛ فی نفسه اشکالی ندارد.^۲

۲- گاهی موهای مصنوعی توسط چسب به پوست چسبانده می شود که مانع رسیدن آب است. اگر این چسب در کل محل مسح سراسر است باید برای وضو و غسل برداشته شود و اگر در غیر محل مسح سراسر است؛ باید برای غسل برداشته شود.^۳

تذکر: در وضو قسمت جلوی سر که مقابل پیشانی است جای مسح می باشد و هر جای این قسمت به هر اندازه مسح شود؛ کافی است.

۳- اگر موی مصنوعی توسط گیره یا کشی به ساق مو اضافه شود و مانع از رسیدن آب به زیرش نباشد به گونه ای که در زمان غسل زیر آن شسته می شود؛ اشکالی ندارد.

۴- در غسل علاوه بر شستن موهای کوتاه که جزء بدن حساب می شود، احتیاطاً شستن موهای بلند سر نیز لازم است؛ بنابراین اگر اضافه کردن موی مصنوعی، مانع رسیدن آب به موی اصلی سر در قسمت های بلند آن

۱. اکستنشن در اصطلاح به معنای افزودن مو به موهای طبیعی انسان می باشد. این کار به منظور افزایش قد، ضخامت، حجم، تغییر رنگ و حالت مو و... صورت می گیرد و انواع و روش های مختلفی دارد.

۲. سوالات سامانه جامع احکام بانوان، سوال: ۱۴۶۰۳۶۶

۳. رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۹

باشد؛ باز هم بنا بر احتیاط باید مانع برای غسل برطرف شود.^۱ راهکار از آنجا که در احتیاط واجب می‌توان به فتوای مرجع عالم‌تر بعد از مرجع تقلید خود رجوع کرد؛^۲ مقلدین آیت‌الله خامنه‌ای می‌توانند احتیاط شستن موهای بلند را به آیت‌الله سیستانی رجوع نمایند. ایشان شستن موهای بلند برای غسل را لازم نمی‌دانند.^۳

□ ج- موانعی که قابل برداشتنند و موانعی که قابل برداشت نیستند

ج-۱- گفته شد در مواردی، برداشتن مانع هر چند با پرداخت هزینه‌ای ممکن است. در این موارد برای اولین وضو و غسل، باید مانع را بردارد و اگر عمداً برطرف نکند؛ وضو یا غسل، هر چند به صورت جبیره انجام شود؛ باطل است و در نتیجه نماز هم باطل است.^۴ در مصادیقی که در ادامه ذکر شده؛ چون برداشتن آن‌ها ممکن است؛ مکلف موظف است آن مانع را هر چند با دادن هزینه‌ای برطرف کند و بعد وضو و غسل را به صورت معمولی انجام دهد و نمازش را بخواند و الا وضو و غسلش - هر چند به صورت جبیره انجام شود- باطل می‌باشد و نمازش نیز باطل است. در این فرض انجام تیمم نیز کفایت نمی‌کند؛ زیرا تاکید شد وقتی برطرف کردن مانعی ممکن است؛ مکلف موظف است آن مانع را برطرف نماید.

۱- لاک ناخن

۱. سوالات سامانه جامع، احکام بانوان، سوال: ۱۴۶۰۳۶۶

۲. <https://portal.anhar.ir/node/۶۴/?ref=sbttl#gsc.tab=۰>

۳. توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۴۵۸

۴. سوالات سامانه جامع، احکام وضو، غسل و تیمم، سوال: ۱۴۹۱۲۹۴ و ۰۴/۱۲/۱۳۳۴۵۶۵۱۴۰۰ موجود در:

https://modir.velayat.ir/admin/modules/f_resources/index.php

۲- ژلش ناخن^۱

۳- کاور ناخن

۴- ناخن مصنوعی موقت

۵- مژه مصنوعی موقت - نوعی که یک ردیف مژه به راحتی به پلک

چسبانده شده و به راحتی نیز از روی پلک برداشته می شود؛-

۶- تاتوی موقت که موادی روی ابرو زده و به راحتی برداشته می شود

۷- حنای هندی که طرحی به صورت لایه ای روی دست زده می شود.

۸- نگیں کاری یا پرسینگ که روی ابرو یا لب و بینی کاشته و به راحتی

قابل برداشت است.

ج- ۲- گاهی ایجاد مانع عمدی برای اولین وضو و غسل یا قابل برداشت

نیست و یا برداشت آن، با سختی و مشقت همراه است. بعضی از مصادیق

آن در ادامه ذکر شده اند.

۱- کاشت ناخن مصنوعی دائم^۲

۲- کاشت مژه مصنوعی دائم (که هر مژه به صورت تک تک روی مژه

چسبانده می شود.)

□ د- موانع غیر عمدی و حکم آن

گاهی مانعی به صورت غیر عمدی در اعضای غسل یا وضو ایجاد شده؛

۱. طبق تحقیق میدانی که انجام شد، ژلش و کاور ناخن با استون و حلال چسب به راحتی قابل برداشت است.

۱.۲- در تحقیق میدانی؛ مواردی از کاشت ناخن مشاهده شد که برداشتن آن ها با سختی و مشقت همراه است. در این موارد خاص به خاطر نازک شدن صدف ناخن، زن تحمل برداشتن ناخن را ندارد و باید طی چند مرحله برداشته شود و یا بعد از برداشتن ناخن مقداری از چسب باقی می ماند که برداشته نمی شود و باید مدتی بگذرد تا چسب از ناخن جدا گردد. بنابراین درست است در تمام این مصادیق نمی توان حکم واحدی ارائه کرد؛ اما قطعاً بعضی از موارد کاشت ناخن؛ از مصادیق کاشت حرام است. در انتهای این متن گزارشی از تحقیق میدانی ارائه شده است. ۲- اگر برداشتن ناخن کاشته شده برای غسل و وضو ممکن باشد؛ باید بردارد و اینکه کسی بگوید من هزینه زیادی کردم تا این ناخن را بکارم و موارد مشابه این توجیهی؛ مجوز باقی گذاردن ناخن در این فرض نیست.

مثل اینکه بدون اختیار مکلف قیری به پوست دست چسبیده است. در فرضی که برداشت چنین مانعی ممکن نیست یا سختی و مشقت زیادی دارد؛ وضو و غسل به صورت جبیره‌ای انجام می‌شود و نماز اقامه می‌گردد. با انجام این کار نماز صحیح است و قضا لازم ندارد.^۱

تذکر: طبق نظر امام خمینی در این فرض وضوی جبیره کافی است؛^۲ اما طبق نظر مرجعی مثل آیت‌الله سیستانی هر گاه در اعضای وضو، چیزی مانند رنگ، چسب، قیر چسبیده باشد که برداشتن آن ممکن نیست یا سختی فوق‌العاده‌ای دارد که معمولاً قابل تحمل نیست؛ وظیفه مکلف تیمم است؛ مگر آنکه آن چیز در مواضع تیمم باشد که در این صورت، باید هم وضو بگیرد و هم تیمم نماید و در هنگام وضو در صورت امکان، بنا بر احتیاط واجب مانند وضوی جبیره، بر مانع مسح نماید...^۳

چون در این زمینه نظر صریحی از آیت‌الله خامنه‌ای در دسترس نیست و در بحث موانعی مثل ناخن تصریح به احتیاط بین وضو و تیمم دارند؛ این پژوهش ترجیح می‌دهد در موانع غیر عمدی نیز نظر آیت‌الله خامنه‌ای به صورت احتیاطی پاسخ داده شود.

🔹 گفتار دوم: ضرر نداشتن استعمال آب

یکی از شرایط انجام وضو یا غسل این است که استعمال آب ضرر نداشته باشد. در ادامه بعضی از احکام مرتبط با این شرط ذکر شده است.

۱- اگر زخمی در اعضای وضو یا غسل است که آب برای آن ضرر ندارد؛ این زخم چه عمدی ایجاد شده باشد چه سهوی؛ مکلف موظف است؛ وضو

۱. اجوبه الاستفتائات، س ۱۲۶ و سایت لیدر، استفتائات جدید وضو

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۱۹۵، مسئله ۳۲۸

۳. توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۳۶۸

و غسل معمولی انجام دهد.

۲- اگر زخمی است که آب برای آن ضرر دارد؛ بسته به اینکه زخم را شخص عمدی ایجاد کرده یا سهوی حکم متفاوت می‌شود.

۲-۱- اگر زخم عمدی بدون ضرورت ایجاد شده؛ مانند عمل جراحی‌ای که ضرورت نداشته و فقط برای زیبایی انجام شده و بعد از عمل تا مدتی، استعمال آب برای زخم ضرر دارد. در این صورت مکلف موظف است با وضو و غسل جبیره‌ای به همراه انجام تیمم، نماز را بخواند و بعد از برطرف شدن این عذر بنا بر احتیاط نمازها را قضا کند.^۱

تذکر: اولاً اینکه بعد از انجام نماز با وضوی جبیره و تیمم، نماز دوباره قضا شود؛ طبق نظر آیت‌الله خامنه‌ای مبتنی بر احتیاط است و قبلاً راهکار مواردی که مرجع تقلید احتیاط دارد؛ بیان شد و ثانیاً گفته شد مراجعی مثل آیت‌الله سیستانی بین ایجاد زخم عمدی و مانع عمدی تفاوت قائلند؛ بنابراین مبلغین نسبت به این امر دقت کافی را داشته باشند.

۲-۲- اما اگر ایجاد زخم عمدی نبوده؛ مانند اینکه در حادثه‌ای زخم در بدن ایجاد شده و یا عمل جراحی جهت درمان ضرورت داشته و آب برای زخم آن ضرر دارد؛ در این فروض مکلف با انجام وضو و غسل جبیره‌ای نماز می‌خواند و همین نماز کافی است و قضا ندارد.^۲

□ الف- توضیح بعضی از مصادیق ایجاد زخم عمدی در آرایشگری

امروزه آرایش‌هایی رواج پیدا کرده که هنگام انجام آن، در بدن زخم عمدی ایجاد می‌شود. به این مصادیق دقت کنید.

۱- عمل ساکشن (برداشتن چربی اضافه بدن)

۱. سوالات سامانه جامع، شماره استفتاء: ۱۴۲۸۶۱۸

۲. رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۶

۲- بلفارو (برداشتن پف بالا و زیر چشم)

۳- عمل بینی

۴- کاشت ابرو. در این عملیات با انجام عمل جراحی، مو در قسمت ابرو کاشته می‌شود؛ به طوری که جزو بدن می‌شود.

۵- کاشت مژه. در این عملیات با عمل جراحی، مژه در لای پلک کاشته می‌شود.

۶- برخی از انواع تاتو

۷- تزریق ژل و بوتاکس

بیان دو حکم در مورد زخم‌های ایجاد شده در آرایشگری و عمل‌های زینتی

حکم اول: تشخیص ضررداشتن بر عهده مکلف است. تاکید می‌گردد اگر استعمال آب برای زخم ضرر ندارد؛ باید نماز با وضو و غسل معمولی خوانده شود. بنابراین در مواردی مثل مانیکور و پدیکور ناخن، تزریق ژل و بوتاکس و یا برخی از انواع تاتوی ابرو که زخم مختصری ایجاد می‌شود و استعمال آب ضرری ندارد؛ لازم است وضو و غسل به صورت معمولی انجام گیرد.

حکم دوم: گاهی صرفاً جهت زیبایی، عمداً زخم در بدن ایجاد می‌شود و آب مدتی (بستگی به نوع زخم) برای زخم ضرر دارد؛ مانند عمل بینی، ساکشن چربی، بلفارو (برداشتن پف پلک) کاشت ابرو، کاشت مژه و لیفت شقیقه (کشیدن ابرو پوست صورت با عمل جراحی) و... در این موارد اگر این عمل ضرورتی نداشته و صرفاً به جهت زیبایی بوده است؛ باید با وضو و غسل جبیره همراه با تیمم، نماز خوانده شود و بعد از برطرف شدن عذر بنا بر احتیاط نمازها قضا شود!

۱. سوالات سامانه جامع احکام وضو، شماره استفتاء: ۱۴۲۸۶۱۸ و ۱۳۰۸۱۸۵. راهکار رجوع از این احتیاط آیت‌الله خامنه‌ای

□ ب- زخم ایجاد شده توسط تاتو^۱

در مورد تاتو یک بحث مانعیت رنگی است که در تاتو استفاده می‌گردد که در قسمت ابتدایی این نوشتار حکمش بیان شد. اما غیر از بحث مانعیت، بحث ضرر داشتن آب برای زخم ایجاد شده توسط تاتو نیز مطرح است. به دو حکم زیر دقت کنید.

۱- در مواردی که آب برای زخم سطحی ای که به خاطر تاتو در سطح پوست ایجاد می‌شود ضرر ندارد؛ اما باعث عدم تثبیت رنگ تاتو می‌گردد؛ و انجام آن نیز ضرورتی نداشته؛ وضو و غسل جبیره‌ای صحیح نیست و باید بعد از برطرف شدن مانع وضو و غسل به صورت معمولی انجام شود هر چند رنگ تاتو برود؛ یا از راه‌کارهای زیر استفاده شود.^۲

راهکار اول: در زمان عادت ماهانه انجام شود.^۳

راهکار دوم: در فرضی که تاتو مانع رسیدن آب به پوست نیست؛ ابتدا محل نجس تطهیر شود؛ سپس به نیت وضو یا غسل، قسمت تاتوشده شسته شود و محل را سریع با حوله یا دستمال خشک کنند تا ضرری به رنگ وارد نشود.

۲- خانمی که احتمال عقلائی می‌دهد آب برای زخم ایجاد شده به سبب تاتو از باب عفونت و موارد مشابه به سبب تاتو ضرر زیادی دارد که نباید آن قسمت شسته شود؛ انجام چنین تاتویی در غیر وقت عادت ماهانه که باعث می‌شود مکلف نتواند وضو و غسل معمولی اش را انجام دهد؛ جایز

را در مطالب قبلی بیان کردیم.

۱. تاتو در قسمت‌های مختلف بدن از جمله ابرو، چشم، لب، دست و... انجام می‌شود. همچنین تاتوی ابرو به صورت‌های مختلفی از جمله (هاشور، فیروز، میکروبلدینگ، بولد بروز و...) انجام می‌شود.

۲. اگر رسیدن آب از باب زخم و عفونت ضرر دارد؛ در شماره بعدی حکمش بیان شده است.

۳. بر فرضی که در مدت عادت ماهانه رنگ زیر پوست تثبیت شود و مانعی روی پوست باقی نماند.

نیست و در صورت انجام باید علاوه بر وضو یا غسل جبیره‌ای، تیمم کند و بعد از رفع ضرر، احتیاطاً قضای نمازها را نیز بخواند.^۱

🔍 مبحث دوم: محرم نامحرم و احکام آن

🔹 گفتار اول: پوشش

□ الف-زینت و وجوب پوشش آن مقابل نامحرم

یکی از واجبات شرعی، پوشش زینت از نامحرم است. هر زینت و آرایشی که در عرف زینت حساب شود از نامحرم باید پوشانده شود. اما زینت چیست؟ و کدام زینت باید از نامحرم پوشانده شود؟

الف-۱- توضیحی در مورد زینت

زینت به آرایش‌هایی گفته می‌شود که جزء بدن شخص به شمار نمی‌رود، (مانند انواع زیور، طلا و جواهر) و همچنین به آرایش‌هایی گفته می‌شود که به بدن شخص متصل بوده و گویی جزئی از اوست؛ (مانند سرمه و رنگ مو) علاوه بر این، خود زیبایی‌های طبیعی بدن (اندام و زیبایی‌های بدن) نیز زینت شمرده می‌شود. [بنابراین می‌توان گفت] هر چیزی که عرفاً زینت محسوب شود؛ بانوان باید آن را در برابر مرد نامحرم بپوشانند. البته صورت و دست‌ها تا مچ، به شرطی که همراه با زینت و آرایشی نباشند؛ از این حکم مستثنی می‌باشند.^۲

۱. سوالات سامانه جامع، احکام وضو، غسل و تیمم، سوال: ۱۴۱۶۸۲۴ و سوال شفاهی از دفتر آیت‌الله خامنه‌ای در قم. راهکار رجوع از این احتیاط آیت‌الله خامنه‌ای را در مطالب قبلی بیان کردیم. ضمناً تذکر این نکته لازم است که آیت‌الله سیستانی بین ایجاد مانع عمدی و زخم عمدی قائل به تفاوت شدند و ایجاد زخم عمدی را جایز دانستند. در مطالب پیشینی این نظر آیت‌الله سیستانی توضیح داده شد.

۲. سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سوال ۹۰ موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22868>

الف-۲- مصادیق عرفی زینت

- آرایش صورت مثل ابروی تاتو شده و یا ابروی رنگ شده، سرمه چشم، رژ لب و ... در فرضی که نزد عرف زینت حساب شوند؛ از مصادیق زینت به حساب آمده و باید از نامحرم پوشانده شوند.^۱ البته مواردی مثل رژ لب قطعاً زینت محسوب می‌گردند.
- کاشت ناخن مصنوعی زینت و آرایش است و باید از نامحرم پوشیده شود.^۲
- کاشت مژه مصنوعی زینت و آرایش است و باید از نامحرم پوشیده شود.^۳
- موهای اکستنشن شده و یا کلاه‌گیس که زن روی موهای خود قرار داده با توجه به این که عرفاً زینت محسوب می‌شود؛ در جایی که در معرض دید نامحرم است، کفایت از حجاب نمی‌کند و بنابراین احتیاط واجب باید از نامحرم پوشانده شود.^۴
- کاشت نگین و پرسینگ بینی و لب و ابرو زینت است و باید از نامحرم پوشانده شود.^۵

دو تذکر: ۱- تشخیص زینت بر عهده عرف است و معیار هر آن چیزی است که عرفاً زینت محسوب گردد. ۲- شاید پوشش بعضی از مصادیق ذکر شده در بالا طبق نظریک مرجع دیگر لازم نباشد؛ دقت شود که متن مبتنی بر

۱. سوالات سامانه جامع، احکام نگاه، پوشش و معاشرت، سوال: ۱۳۷۵۶۲۹

۲. سوالات سامانه جامع، احکام نگاه، پوشش و معاشرت، سوال: ۱۳۷۵۶۲۹

۳. سوالات سامانه جامع، احکام نگاه، پوشش و معاشرت، سوال: ۱۳۷۵۶۲۹

۴. سوالات سامانه جامع، احکام نگاه، پوشش و معاشرت، سوال: ۱۳۳۹۸۴۱

۵. سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سوال ۹۰

۶. سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سوال ۹۰ موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22868>

نظر آیت الله خامنه‌ای است و مطابق احتیاط.

□ ب- عدم پوشش کافی لباس، جلب توجه نامحرم، مسببیت برای فساد و حرام...

غیر از عنوان "زینت" که احکامی را در پی دارد و در نکات قبل به آن اشاره شد؛ عناوین دیگری نیز وجود دارد که می‌تواند محدودیت شرعی را به همراه داشته باشد. به عنوان نمونه لباسی که زینت نیست؛ اما پوشش کافی را برای اعضای بدن زن ایجاد نمی‌کند؛ لباسی که تنگ و چسبان است و باعث تحریک می‌گردد و... با اینکه چه بسا از لباس‌های زینتی نیز محسوب نگردند؛ در بحث پوشش کافی نیستند و زن با پوشیدن آن‌ها جلوی نامحرم مرتکب حرام و گناه می‌گردد. بنابراین "زینت" بودن تنها معیار حرمت نیست و نازک و بدن نمابودن و تنگ و چسبان بودن لباس نیز باید دقت شود.^۱ نکته مهم دیگر آنکه بعضی از این عناوین اختصاصی به زنان ندارد و مردان نیز باید رعایت کنند.

🔸 گفتار دوم: نگاه مرد به زن (حکم نگاه به زینت و آرایش، بدن زن، اعضای داخلی زن)^۲

- ۱- نگاه مرد به بدن و موهای زن نامحرم (به جز صورت و دست‌ها تا میچ) به قصد لذت یا بدون قصد لذت، حرام است.^۳
- ۲- نگاه به صورت و دست آرایش کرده زن نامحرم جایز نیست.^۴
- ۳- نگاه مرد به زینت زن جایز نیست؛ بنابراین اظهار مواردی مثل النگو

۱. توضیح المسائل جامع، ج ۴، احکام حجاب و پوشش، مسئله ۳۱

۲. در بحث نگاه و لمس نامحرم استثنائاتی وجود دارد که در رساله ذکر شده است. به عنوان نمونه در مواقع ضرورت که نجات جان نامحرم در میان است یا درمان بیماری که مستلزم لمس و نظراست و پزشکی همجنس نباشد.

۳. رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن

۴. استفتاء خصوصی، شماره استفتاء: ۷۱۱۵۰۰، تاریخ استفتاء: ۱۴/۰۸/۱۳۹۵

طبق نظر مراجعی مثل امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای جایز نیست. همچنین در مورد حلقه‌ ازدواج نیز در کلام امام خمینی تصریح شده است اظهار آن جائز نیست.^۱

تذکر: ۱- در مورد موی مصنوعی در کلام آیت‌الله خامنه‌ای تصریح شده بنا بر احتیاط واجب، باید از نامحرم پوشانده شود.^۲ آیت‌الله سیستانی می‌فرماید: بر بانوان واجب است آرایش و زینت خود را از نامحرم بپوشانند. بنابراین، اموری مانند موی مصنوعی و کلاه‌گیس، لاک ناخن، حنای دست، لنزهای رنگی چشم، بعضی از اقسام تاتو یا مژه یا ناخن مصنوعی، چنانچه عرفاً نوعی زینت محسوب شود؛ لازم است از نامحرم پوشانده شود؛ شایان ذکر است، از بین زینت‌ها، سرمه کشیدن، برداشتن ابرو، اصلاح صورت، حلقه و انگشتر دست و النگو و دستبند استثنا می‌شود و پوشش آن‌ها فی نفسه واجب نیست.^۳ طبق نظر این فقیه نگاه به صورت و دست زینت شده زن نامحرم در مواردی که پوشش آن زینت واجب نیست؛ فی نفسه جایز است.^۴

۴- نگاه به موی جداشده زن اشکالی ندارد.^۵

۵- اگر مردی با قصد لذت به صورت آرایش شده محارم خود (غیر از همسرش) نگاه کند گناه و حرام است؛ اما اگر بدون قصد لذت و مفسده

۱. <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27847> و

سایت لیدر، احکام حجاب و عفاف، بحث آرایش، س ۷۴، استفتاءات (امام خمینی)، ج ۳، ص ۲۵۷، العروة الوثقی مع تعالیق الإمام الخمينی، ص ۲۹۲، فصل فی الستر و الساتر، مسئله ۱ و توضیح المسائل جامع، ج ۴، احکام حجاب و پوشش، مسئله ۳۱

۲. همان

۳. توضیح المسائل جامع، ج ۴، احکام حجاب و پوشش، مسئله ۳۰ و ۳۲

۴. توضیح المسائل جامع، ج ۴، احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان، مسئله ۲

۵. <https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

<http://pasokhbesoalat.ir/Question/Subject/7216/%d9%81%d9%82%d9%87%db%8c>

و توضیح المسائل جامع، ج ۴، نگاه به عضو جدا شده از نامحرم، مسئله ۱۵

باشد و باعث تحریک نگردد؛ اشکالی ندارد.^۱
۶- نگاه به باطن بدن زن نامحرم بدون تحریک و ریبه جایز است؛ مگر داخل دهان که احوط عدم جواز است. البته آن مقدار از دهان که در مقام تخاطب نمایان است اشکال ندارد.^۲

«گفتار سوم: اپیلاسیون، لیزر، عمل‌های زیبایی و آرایش» توسط نامحرم

با توجه به نکات بیان شده در مورد نگاه و لمس در اپیلاسیون و لیزر باید به این نکات دقت شود:

□ الف- اپیلاسیون

- ۱- اپیلاسیون همه قسمت‌های بدن به جز عورت، توسط هم‌جنس، به شرط اینکه مفسده و تحریک شهوتی نباشد؛ جایز است.
- ۲- اپیلاسیون بدن حتی ساعد و ساق پا توسط نامحرم حرام است.
- ۳- اپیلاسیون عورت توسط هر کسی غیر از زن و شوهر، حرام است. بنابراین مواردی مثل درخواست شوهر، تمیزی و یا زیبایی دلیلی بر جواز اپیلاسیون عورت توسط غیر شوهر نیست.^۳

□ ب- عمل‌های زیبایی توسط پزشک غیر همجنس

- ۱- اگر عمل زیبایی در صورت و کف دست‌ها باشد؛ مانند عمل بینی؛

۱. رساله آموزشی، ج ۲، درس ۷۶، احکام نگاه کردن

۲. سایت مقام معظم رهبری، تفاوت فتاوا، استفتاء ۱۰۹ و سوالات سامانه جامع نگاه، پوشش و معاشرت سوال شماره ۱۳۰۹۶۶۵ تاریخ استفتاء: ۱۴۰۰.

طبق نظر آیت‌الله سیستانی نگاه کردن به داخل دهان زن به شرطی که محرک شهوت نباشد و خوف افتادن در گناه نیز نباشد؛ اشکال ندارد؛ اما نگاه کردن به سایر اعضاء داخلی بدن زن مانند معده، روده و کبد بنا بر احتیاط واجب جایز نیست، هر چند بدون لذت جنسی و ترس به گناه افتادن باشد. (توضیح المسائل جامع، ج ۴، احکام روابط زن و مرد، مسئله ۶)

۳. رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶، احکام تخیلی و سوالات سامانه جامع شماره استفتاء ۸۵۲۱۷۵

چنانچه ضرر قابل توجه نداشته باشد و منجر به لمس نامحرم یا نگاه حرام نشود؛^۱ از حیث نگاه و لمس اشکال ندارد.^۲ اما اگر بدون ضرورت باعث شود مکلف نتواند نمازش را با وضو و غسل بخواند انجام آن جایز نخواهد بود.

۲- اگر عمل زیبایی در غیر صورت و دست‌ها باشد؛ در غیر ضرورت، لمس و نظر پزشک غیر همجنس، جایز نیست.^۳

□ ج- آرایش توسط نامحرم

اصلاح و رنگ موی زن توسط آرایشگر مرد نامحرم، جایز نیست و اصلاح موی سر مرد یا رنگ کردن آن توسط زن نامحرم در صورتی که مستلزم لمس باشد یا مفسده داشته باشد؛ جایز نیست.^۴

تذکر: لمس موی مرد، توسط زن نامحرم هر چند پوست سر لمس نشود و به قصد لذت نباشد؛ جایز نیست.^۵

✦ مبحث سوم: طهارت و نجاست در آرایشگاه

✦ گفتار اول: نجس شدن اعضاء و وسایل در آرایشگاه و نحوهٔ تطهیر آنها

چنانچه اشیاء و یا اعضا بدن در آرایشگاه به خون نجس شد؛ بعد از برطرف کردن عین نجاست، یک مرتبه، آب قلیل یا آب کر بر محل نجس ریخته

۱. نگاه‌های حرام در بالا توضیح داده شدند. به عنوان مثال اگر در عمل زیبایی که ضرورتی ندارد؛ پزشک مرد مجبور باشد داخل بدن زن را ببیند؛ این نگاه، مصداقی از نگاه‌های غیر مشروع است.

۲. سوالات سامانه جامع شماره استفتاء ۸۳۸۰۰۱

۳. سوالات سامانه جامع شماره استفتاء ۱۲۴۱۷۷۵

۴. سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران سوال ۱۵۴ و ۱۵۵

۵. استفتاء سایت اسلام کوئست از دفاتر آقایان مراجع خامنه‌ای، سیستانی و... موجود در:

<https://www.islamquest.net/fa/archive/fa90965>

شود؛ محل پاک می شود. البته غسل آب قلیل نجس است؛ اما غسل آب
کر در صورت اتصال به کر پاک است.^۱

◀ گفتار دوم: اطلاع دادن نجاست اشیاء به مشتری

اطلاع دادن نجاست اشیاء به مشتری لازم نیست؛ مگر در چند مورد:

۱- باعث خوردن و آشامیدن شیء نجس شود.^۲

۲- باعث استعمال شیء نجس در اموری که طهارت واقعی در آنها شرط
است؛ گردد.

۳- باعث بطلان وضو و غسل از جهت نجاست گردد.

مثال مورد اول: فروشنده غذای نجسی را بفروشد و با این کار باعث شود
مشتری شیء نجسی را بخورد.

مثال مورد دوم: فروشنده آب نجسی را بفروشد و می داند خریدار قصد دارد با
این آب وضو بگیرد.

مثال مورد سوم: فروشنده حوله نجسی را بفروشد و می داند خریدار با این
حوله صورت خود را خشک کرده و با همان صورت نجس با آب قلیل وضو
خواهد گرفت.^۳

۱. رساله آموزشی ج ۱، درس ۱۰.

البته در مواردی برای تطهیر بعد از آبکشی خروج آب با فشار و مانند آن به فتوا یا احتیاط واجب لازم است؛ مانند لباس.
توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۵۲ مسئله ۵۴ و اجوبه الاستفتائات، سوال ۷۱

۲. همانطور که از مثال این مورد مشخص است؛ مصادیق روشن این فرض، تسبیب نزدیک است. لذا گفته شد غذای
نجسی را فروخته و می داند خریدار آن را بدون تطهیر می خورد؛ در این فرض لازم است بگوید. اما گاهی پتوی نجسی را
به شخص می فروشد یا پتوی شخصی را نجس کرده؛ آیا لازم است به او بگوید؟ ظاهراً طبق متن توضیح المسائل امام
خیمینی لازم نیست. ایشان می فرماید: "اگر جایی از خانه یا فرش کسی نجس باشد و ببیند بدن یا لباس یا چیز دیگر
کسانی که وارد خانه او می شوند با رطوبت به جای نجس رسیده است، لازم نیست به آنان بگوید." در این فرض ایشان
تفصیلی نداده است؛ اما این مسئله اختلافی است. به عنوان نمونه آیت الله خویی در اینجا می فرماید: [در همین مورد
نیز اگر] در معرض این باشد که نجاست به ماکول و مشروب سرایت کند؛ باید به آنان بگوید. (توضیح المسائل مراجع،
ج ۱، ص ۹۶، مسائل ۱۴۴).

این مباحث گسترده است و توصیه می شود به همان اجمالی که در متن ذکر شد؛ اکتفا گردد.

۳. العروه الوثقی و بهامشها تعلیقات، ج ۱، فصل فی احکام النجاسه، مسئله ۳۲، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۹۵.

تطبیق این بحث بر چند مثال در آرایشگری

۱- آرایشگر رژ لب نجس برای یک زن استفاده کرده و می‌داند او رژ لب را با دستمالی پاک کرده و با همین صورت نجس با آب قلیل وضو می‌گیرد؛ در این فرض لازم است نجاست رژ لب را به او بگوید.

۲- آرایشگر صورت زنی را خونی می‌کند و می‌داند زن با همین صورت نجس با آب قلیل وضو خواهد گرفت.

◀ گفتار سوم: اطلاع‌دادن نجاست بدن مشتری به مشتری

بحثی که توضیحش گذشت در باب اطلاع‌دادن نجاست اشیاء به مشتری بود؛ باید دقت کرد که اطلاع‌دادن نجاست بدن به مشتری نیز در مواردی که در بحث قبل توضیحش گذشت؛ لازم است.^۱

آیت الله سیستانی در این زمینه می‌فرماید: اگر آرایشگر بدن یا لباس شخصی را نجس کند؛ با دو شرط لازم است نجس بودن آن را به طرف بگوید: اول: آنکه طرف در معرض آن باشد که در موارد خاصی از تکالیف شرعی برایش اشکال ایجاد شود؛ مثل آنکه در معرض خوردن و آشامیدن چیز نجس یا باطل بودن وضو و غسلی که با آن نماز واجبش را می‌خواند واقع شود و اما اگر در معرض مخالفت احکام نباشد یا آنکه در معرض مخالفت با بعضی از احکام مانند نجس بودن لباسی که با آن نماز واجبش را می‌خواند قرار گیرد، لازم نیست به او بگوید. دوم: آنکه احتمال بدهد که طرف به گفته او ترتیب اثر دهد و اما اگر بداند که وی به آن گفته ترتیب اثر نمی‌دهد، گفتن لازم نیست.^۲

مسائل ۱۴۲ و بعد از آن، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۰۹ احکام نجاست و سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۸۸ و استفتانات موجود در مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی

۱. همان

۲. توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۱۵۱ و ۱۵۳

گفتار چهارم: استفاده از اجزای حیوانات در آرایش

گاهی گفته می‌شود که برخی از مواد آرایشی از اجزای حیوانات حرام گوشت مانند بند ناف جنین ساخته شده است. تا زمانی که یقین به استفاده از اجزای حیوانات حرام گوشت در مواد آرایشی حاصل نشود؛ پاک است. اما اگر مکلف اطمینان داشته باشد مواد آرایشی از اجزای حیوانات حرام گوشتی که خون جهنده ندارند ساخته شده؛ مانند ساخت صابون و کرم از خرچنگ، مار و... درست است که نجس نیستند؛ ولی در هنگام نماز باید آن را برطرف کرد؛ مگر اینکه جذب شده باشند و اثری از آن‌ها باقی نمانده باشد.^۱

گفتار پنجم: استفاده از الکل در مواد آرایشی

اگر مواد آرایشی از الکل باشد که در اصل مایع نیست، هر چند مست‌کننده هم باشد، محکوم به طهارت است؛ ولی اگر از الکل مایع بالاصالة، و بر حسب تشخیص اهل فن، مست‌کننده باشد؛ بنا بر احتیاط واجب نجس است. ضمناً در صورت شک، محکوم به طهارت است.^۲

۱. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۷۳، ۷۶، ۷۷ و ۷۹

۲. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۸۲، ۸۳ و ۸۶

مبحث چهارم: احکام متفرقه آرایشگری

گفتار اول: عکس گرفتن از مشتری و انتشار آن

الف- گاهی پس از آرایش مشتری، از نوع مدل آرایش صورت، مدل مو و یا مدل ابرو، آرایشگر از مشتری عکس می‌گیرد تا مدل‌ها را به مشتریان زن به عنوان نمونه نشان دهد. در این صورت اگر مشتری راضی باشد؛ اشکالی ندارد.^۱ و این غیر از بحث استفاده از عکس بدون حجاب در شبکه‌های اجتماعی است.

ب- نشان دادن عکس یا فیلم بدون حجاب زن محجبه به مرد نامحرم یا گذاشتن آن در صفحه شخصی یا پروفایل در شبکه‌ها یا پیام‌رسان‌های اجتماعی توسط صاحب عکس یا دیگران، بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

ج- حرمت نگاه به تصویر زن نامحرم، از لحاظ حرمت عنوان «النظر الی الأجنبيه» ثابت نیست؛ ولی اگر عناوین دیگری صدق کند؛ مانند عنوان هتک حرمت یا وجود مفسده و امثال آن؛ حکم نگاه در چنین فروضی، تابع حکم آن عنوان است.^۲ البته در نگاه به عکس شرط است که نگاه از روی لذت نباشد و خوف افتادن به گناه نباشد.^۳

د- زن مسلمان، اگر احتمال بدهد مرد نامحرم، عکس او را می‌بیند و عدم رعایت حجاب کامل، منجر به مفسده‌ای می‌شود؛ رعایت حجاب واجب است.^۴

۱. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۹

۲. استفتانات جدید از مقام معظم رهبری، شهریور ۱۴۰۱

۳. اجوبه استفتانات، سوال ۱۱۸۳

۴. همان، سوال ۱۱۸۹

گفتار دوم: فریب دیگران با آرایش زن

تدلّیس به معنای خدعه و فریب است. تدلیس در آرایشگری، یعنی پوشاندن عیب یا اظهار کمال، در شیء یا کسی که آن کمال را ندارد، یا اظهار و نشان دادن وصفی که انسان به آن راغب است، در حالی که واقعا آن وصف وجود ندارد، یا مخفی کردن وصفی که رغبتی به آن نیست؛ به گونه‌ای که عرف آن عمل را تدلیس و فریب بدانند. بنابراین صرف آرایش و لو زن با آن تغییر می‌کند و شاداب‌تر و زیباتر دیده می‌شود؛ مادامی که عرف آن را تدلیس نداند؛ تدلیس محسوب نمی‌شود.^۱

الف- مصادیقی از تدلیس در آرایشگری

الف- زن پیری را طوری آرایش کنند که جوانی ۲۵ ساله دیده شود.
ب- به خاطر مراسم خواستگاری مشتری از آرایشگر بخواهد او را گریم نماید، به گونه‌ای که مشکلات ظاهری پوستش دیده نشود؛ به گونه‌ای که از مصادیق فریب و خدعه محسوب شود.^۲

ب- مصادیقی از آرایش بدون تدلیس

الف- خانم‌های مجرّدی که با آرایش و با استفاده از کلاه‌گیس و یا پوشیدن لباس‌های شیک در مجالس ویژه بانوان حاضر شوند، و قصدشان این است که با جلب توجه قرار دادن دیگران برای خود خواستگار پیدا کنند. به شرطی که عرفاً تدلیس محسوب نگردد.
ب- رنگ کردن همه و یا قسمتی از موها به نیت جلب توجه دیگران در مجالس بانوان برای ازدواج.

۱. سیدعلی، خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۳ و موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

۲. همان.

□ ج- حکم شرعی تدلیس و فریب در آرایشگری

هر آنچه در آرایشگری از مصادیق فریب و خدعه محسوب شود، شرعا جایز نیست.^۱

◀ گفتار سوم: نارضایتی مشتری از آرایش و حکم درآمد

الف- گاهی در آرایشگری پس از انجام کار، مشتری از کار انجام شده رضایت ندارد مثلا از رنگ مویی که برایش زده‌اند، راضی نیست؛ در این صورت، اگر انتخاب رنگ و با رضایت مشتری بوده و آرایشگر کوتاهی نکرده؛ آرایشگر ضامن نیست و مستحق حق الزحمه خود می‌باشد.

ب- اگر آرایشگر در کار خود دچار اشتباه شده و طبق قرارداد، انجام ندهد؛ مستحق اجرت قرارداد نمی‌باشد.^۲ [به عنوان نمونه مشتری رنگی را انتخاب کرده و آرایشگر به خاطر حواس پرتی و اشتباه رنگی به سر مشتری زده که باعث خراب شدن موی زن شده است. در این فرض او نه مستحق اجرت قرارداد است نه مستحق اجرة المثل].^۳

◀ گفتار چهارم: وسایل جامانده در آرایشگاه

۱- اگر کسی وسیله‌ای را در آرایشگاه گم کند و بعد از مدتی مشابه آن را پیدا کند؛ در این صورت اگر بداند وسیله‌ای که جامانده، مال کسی است که

۱. همان.

۲. همان، سوال ۱۸۴ و ۱۸۶

۳. ۱- اگر مبتنی بر عقد اجاره صحیحی اجرتی معین شده؛ از آن تعبیر به اجرت قرارداد یا اجرة المسمی می‌شود و اگر اجرتی معین نشده یا عقد اجاره باطل باشد؛ مشتری موظف است اجرة المثل را بپردازد. ۲- باید دقت گردد که در مواردی آرایشگر مستحق هیچ اجرتی نیست و در مواردی مستحق اجرة المثل است. به عبارت دیگر در موارد اشتباه آرایشگر، همیشه اینگونه نیست که او مستحق هیچ اجرتی نباشد. به عنوان نمونه گاهی صفت درخواستی مشتری صفتی است که موضوعیتی در درخواست او ندارد؛ هر چند او این شرط را در عقد مطرح کرده باشد. در این فرض اگر مشتری عقد اجاره را فسخ کند؛ موظف است اجرة المثل را بپردازد. بنابراین در این موارد اگر مریمان و مبلغین با پیچیدگی در سوال مواجه شدند؛ از ایشان درخواست کنند که با هم کنار بیایند و در صورت عدم رضایت به این پاسخ، ایشان را به دفتر مرجع تقلید احاله دهند.

وسیله او را برده است، در صورتی که از پیدا شدن صاحبش مایوس و یا برایش مشقت دارد، می‌تواند به جای وسیله خودش بردارد؛ ولی اگر قیمت آن وسیله بیشتر از وسیله خودش باشد، باید هر وقت صاحب آن پیدا شد، زیادی قیمت را به او بدهد و چنانچه از پیدا شدن صاحب آن ناامید شد، زیادی قیمت را از طرف صاحبش صدقه بدهد.

۲- اگر احتمال بدهد، وسیله ای که مانده، مال کسی نیست که وسیله او را برده، باید دنبال صاحبش بگردد و چنانچه از پیدا کردن او مایوس شود؛ آن را از طرف صاحب واقعی اش به فقیر صدقه بدهد. [در این فرض حق برداشتن آن وسیله را برای خودش ندارد].^۱

◀ گفتار پنجم: لزوم رعایت قوانین در آرایشگری و لزوم استفاده از تیغ اختصاصی

۱- در شغل آرایشگری همچون سایر مشاغل، باید قوانین کسب و کار که معمولاً توسط اتحادیه و اصناف تعیین می‌شود، رعایت شود؛ بنابراین هر کاری که خلاف قوانین و مقررات باشد؛ جایز نیست.^۲

۲- گاهی اوقات آرایشگاه مجوز کسب دارد؛ اما بعضی از خدماتی که در آن آرایشگاه به مشتریان ارائه می‌گردد؛ مجوز قانونی اش به آن آرایشگاه داده نشده؛ در این فرض نیز انجام آن خدمت خاص جایز نیست.^۳

۳- اگر در آرایشگری، متعارف آن است که برای هر نفر از یک تیغ جدا استفاده شود؛ باید این امر برای هر زنی رعایت شده و در هر مشتری از تیغی

۱. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۲۸۳، موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

۲. همان، سوال ۱۹۰ تا ۱۹۳

۳. همان، سوال ۱۸۸ و ۱۸۹

اختصاصی استفاده گردد.^۱

گفتار ششم: نکاتی در مورد قیمت خدمات آرایشگاهی

الف- رعایت قانون و عدم جواز اجحاف به مشتری

در قیمت‌گذاری قانون باید رعایت شده و همچنین قیمت در حدی نباشد که عرفاً ظلم به مشتری محسوب گردد.^۲

ب- گران‌تر کردن قیمت برای تازه‌داماد و نوعروسان

در خیلی از آرایشگاه‌ها مرسوم است که اصلاح برای خانمی که بار اولش است (تازه عروس) و یا اصلاح سر و صورت داماد توسط آرایشگر مرد، با قیمتی ۲ الی ۳ برابر انجام می‌پذیرد. آرایشگران باید دقت کنند در این فرض نیز قیمت‌گذاری اولاً تابع مقررات و قوانین مربوطه است و ثانیاً در هر صورت اجحاف و ظلم در حق مشتری جایز نیست.^۳ بله قیمتی که از حد متعارف بسیار گران‌تر است؛ اگر با علم مشتری باشد؛ در مواردی مثل آرایش، صرف نظر از قانون جایز است. به عنوان نمونه داماد می‌داند فلان آرایشگاه از یک تازه‌داماد خیلی گران‌تر از نرخ متعارف می‌گیرد؛ اما با علم به این مسئله به آن آرایشگاه می‌رود.

گفتار هفتم: ضمان در آرایشگری

الف- قاعده ضمان در آرایشگری

اگر آسیب به مشتری مستند به آرایشگر باشد؛ [آرایشگر] ضامن است. [هر

۱. همان، سوال ۱۷۳

۲. همان، سوال ۱۸۲

۳. همان، سوال ۱۸۳

چند عرفا کوتاهی از جانب او اتفاق نیفتاده باشد.^۱

□ ب- مصادیقی از ضمان در آرایشگری

۱- اگر به خاطر عدم تخصص کافی موجب ضرر شود ضامن است؛ مانند آرایشگری که بدون مجوز قانونی و تخصص کافی اقدام به امور پزشکی مانند عمل لیپوساکشن (خارج کردن چربی از بدن) کرده و با این کار باعث اضرار جسمی به مشتری شده است.^۲

۲- اگر آرایشگر با همان تیغی که برای مشتری اول استفاده کرده و اشتباهاً به خون او آلوده شده؛ صورت مشتری دوم را اصلاح نماید و اتفاقاً خراشی هم در صورت مشتری دوم ایجاد شود و با این کار فرد دوم به بیماری ایدز و یا هر بیماری دیگری آلوده شود؛ در صورتی که آلوده و بیمار شدن او مستند به آرایشگر باشد؛ [آرایشگر] ضامن است.^۳

۳- اگر در حین آرایشگری، صورت یا گردن و یا بدن مشتری آسیب ببیند؛ آرایشگر ضامن است؛ مگر مقداری که اجتناب ناپذیر باشد.^۴

۴- اگر در حین مش یا رنگ کردن مو توسط آرایشگر ناگهان موی مشتری بسوزد، یا آسیب ببیند؛ آرایشگر ضامن است.

۵- اگر مشتری کار خاصی را به آرایشگری که تخصص آن کار را دارد؛ واگذار کند تا آرایشگر طبق تجربه و تخصصش آن کار را انجام دهد؛ ولی آرایشگر آن کار را به شخص تازه کار دیگری که تجربه کاری کافی ندارد واگذار کند؛ در صورتی که آسیب مستند به شخص تازه کار باشد؛ او ضامن است نه

۱. همان، سوال ۱۷۱

۲. همان، سوال ۱۹۰ تا ۱۹۳

۳. همان، سوال ۱۷۱

۴. همان، سوال ۱۷۲

آرایشگر.^۱

۶- آرایشگری که از ضعف موی مشتری آگاه نیست و پس از رنگ و مش کردن، باعث سوختن و آسیب رساندن به موی مشتری شود؛ اگر عرفاً موظف به بررسی بوده و این کار را انجام نداده؛ ضامن است.^۲

□ ج- راهی برای برائت از ضامن احتمالی

اگر مشتری هر چند قبل از شروع در عمل، آرایشگر را ابراء نماید؛ آرایشگر نسبت به ضررهای احتمالی - که از عوارض استفاده از برخی مواد آرایشی شیمیایی است؛ - ضمانی نخواهد داشت.^۳

❖ گفتار هشتم: تخریب همکارین مشتریان

برخی از آرایشگران به منظور جلب مشتری، از کار خود تعریف کرده و گاهی کار همکاران خود را تخریب می‌کنند. اگر این کار مصداقی از امور حرام مثل غیبت و یا تهمت باشد؛ از نظر اخلاقی و شرعی جایز نیست.^۴

❖ گفتار نهم: آرایش در ایام سوگواری

اصلاح سر و صورت و یا رنگ کردن مو و آرایش صورت، اگر همراه با گناه و هتک حرمت به ایام عزاداری حضرات معصومین علیهم السلام نباشد؛ اشکالی ندارد.^۵

❖ گفتار دهم: غیبت و تهمت در آرایشگاه

۱- غیبت از گناهان کبیره است و یکی از کسب و کارهای حرام، کسب از

۱. همان، سوال ۱۷۶

۲. همان، سوال ۱۷۵

۳. همان، سوال ۵

۴. همان، سوال ۲۸۰

۵. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۷

راه غیبت است.^۱

۲- غیبت به معنای بیان عیب پنهان کسی در نبودنش نزد مسلمانی به قصد ایجاد نقص و مذمت آن شخص است.^۲

۳- غیبت، ممکن است توسط آرایشگر یا مشتری در محیط آرایشگاه، با حضور زنان دیگر اتفاق بیافتد و از شخصی که حضور ندارد؛ با هدف صدمه زدن و نقص وارد کردن به او انجام شود. مومنین باید از این کار پرهیز و توبه کنند. و اگر ممکن است از غیبت شونده حلالیت بطلبند و اگر طلب حلالیت مفسده دارد، برایش استغفار کنند و آبروی او را جبران کنند.^۳ ضمناً در صورت تحقق شرایط، امر به معروف و نهی از منکر لازم است.^۴

۴- اگر انسان از روی علم، به دروغ چیزی را به کسی نسبت دهد، بهتان و تهمت محسوب می شود.^۵

۵- تهمت از گناهان کبیره است که ممکن است انسان در اثر غفلت مرتکب آن شود. انسان باید از این گناه توبه کند و سپس گفته های خود را به هر کس که رسانده؛ تکذیب کند و از شخصی که به او تهمت زده رضایت بطلبد؛ و اگر دسترسی به آن شخص ندارد، برایش استغفار کند.^۶

❖ گفتار یازدهم: دروغ؛ تقلب و قسم در معامله

۱- ممکن است آرایشگر به کمک دروغ، مشتری را گول بزند و از او پول بیشتری دریافت کند. مثلاً به دروغ بگوید این رنگ مو بهترین نوع رنگ مو

۱. مثال کسب از راه غیبت و تهمت، روزنامه ها و سایت هایی هستند که از طریق اشاعهٔ دروغ و یا با غیبت و آشکارکردن عیوب پنهانی افراد؛ به کسب درآمد می پردازند. امروزه این چنین کسب هایی مصداق دارد.

۲. رسالهٔ آموزشی، ج ۲، درس ۱۸

۳. همان.

۴. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۹۰

۵. سوالات سامانه جامع شماره استفتا ۱۱۱۱۷۱۰

۶. سوالات سامانه جامع، شماره استفتا ۱۱۱۱۴۱۰

است و پول رنگ موی خوب را بگیرد؛ در حالی که آن رنگ مویی که برای مشتری استفاده می‌کند؛ جنسش خوب نباشد. این فریب دادن مشتری به وسیله دروغ، حرام است.

۲- درج نام بر محصول به صورتی که شبیه کالای یک شرکت مشهور شود و با اینکار مشتری فریب بخورد؛ حرام است.^۱

۳- سوگند و قسم راست بر خرید و فروش کراهت دارد و اگر قسم و سوگند راست نباشد؛ حرام است.^۲

❖ گفتار دوازدهم: مدل غربی در آرایش و اصلاح مو

□ الف- قاعده استفاده از مدل‌های غربی

هر چیزی که ترویج فرهنگ مبتذل غرب محسوب گردد؛ جایز نیست.^۳ به عبارت دیگر آرایش و زینتی که منجر به ترویج فرهنگ منحط و معاند غربی می‌شود؛ جایز نیست.^۴

□ ب- بعضی از مصادیق مدل‌های غربی

۱- رنگ نمودن موها با رنگ‌های غیر متعارف در جامعه مثل رنگ صورتی، سبز، قوز و غیره که میان مردم شایع نیست؛ در صورتی که تشبّه به کفار بوده و یا ترویج فرهنگ باطل غربی گردد؛ جایز نیست.^۵

۱. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۱۶۶

۲. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۲۱۴۱

۳. سیدعلی خامنه‌ای، جزوه روابط زن و مرد، سوال ۹۲ و <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27847>

۴. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۳، موجود در: <https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

۵. سیدعلی خامنه‌ای، جزوه روابط زن و مرد، سوال ۸۸ و <https://www.leader.ir/fa/book/11?sn=21792>

۲- آموزش دادن و اصلاح موهای سر و صورت به مدل های غربی و یا فِرَق ضالّه و شیطنانی جایز نیست.^۱

□ ج- کسب درآمد از طریق ترویج فرهنگ غربی معارض با فرهنگ اسلامی

انجام آرایش‌هایی که ترویج فرهنگ غربی معارض با فرهنگ اسلامی محسوب می‌گردد؛ جایز نیست و درآمد حاصل از آن حرام است.^۲

✦ گفتار سیزدهم: استفاده از مواد آرایشی‌ای که ضرر دارند

۱- اگر رنگ و مش کردن موی مشتری توسط آرایشگر برای او ضرر داشته باشد؛ با فرض درخواست مشتری، در صورتی که ضرر قابل توجهی نداشته باشد؛ فی نفسه مانعی ندارد.^۳

۲- تولید، فروش، تبلیغ و استفاده از لوازم و مواد آرایشی که برای پوست و مو عوارض و ضررهایی دارد؛ اگر ضرر قابل توجهی برای بدن داشته باشد؛ جایز نیست.^۴

✦ گفتار چهاردهم: موسیقی در آرایشگاه

هر موسیقی که به نظر عرف لهوی مُضِلّ عن سبیل الله باشد، -یعنی به سبب ویژگی‌هایی که دارد انسان را از خداوند متعال و معنویات و فضائل اخلاقی دور نموده و به سمت بی بند و باری، بیهودگی و گناه سوق دهد- حرام محسوب می‌شود؛ و تشخیص موضوع، موقوف به نظر عرفی مکلف

۱. همان، سوال ۹۱

۲. همان، سوال ۹۳

۳. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۱۷۸، موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

۴. همان، سوال ۱۸۰ و ۱۸۱

است؛ و اگر در این زمینه مقرراتی وجود دارد؛ باید مراعات شود.^۱

❖ گفتار پانزدهم: زنان آرایشگر و شوهر

۱- خروج زن آرایشگر از خانه بدون عذر شرعی باید با اجازه شوهر باشد؛ مگر

آن که در ضمن عقد، خروج از منزل شرط شده باشد.^۲

۲- زنی که شاغل است و درآمدی که به دست می‌آورد؛ درآمدش مال خود

اوست، و می‌تواند در هر مورد حلالی که بخواهد مصرف کند، اما نذر زن

در صورت حضور شوهر باید بنا بر احتیاط واجب با اجازه شوهر باشد.^۳

❖ گفتار شانزدهم: اصلاح موبه مدل غیر همجنس

اصلاح موی زنان به مدل مردانه و موی مردان به مدل زنانه در صورتی که

تشبه زن به مرد و تشبه مرد به زنان محسوب شود؛ جایز نیست.^۴

❖ گفتار هفدهم: تراشیدن موی سر برای زن

زنان می‌توانند موهای سر خود را بتراشند یا کوتاه کنند.^۵ البته بحث تشبه

به مرد رعایت گردد.

❖ گفتار هجدهم: استفاده از تیغ برای اصلاح زن

استفاده از تیغ برای اصلاح خانم‌ها اشکال ندارد.^۶

۱. همان، سوال ۲۸۴

۲. همان، سوال ۱۲۶

۳. همان، سوال ۱۲۷

۴. سیدعلی خامنه‌ای، جزوه روابط زن و مرد، سوال ۸۹ و

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22865>

۵. همان، سوال ۹۴

۶. همان، سوال ۹۵

❖ گفتار نوزدهم: آموزش آرایشگری در مساجد

مسجد جایگاه شرعی خاصی دارد؛ و از کارهایی که با جهت وقف و شأن و منزلت مسجد منافات داشته باشد؛ باید پرهیز شود.^۱

❖ گفتار بیستم: درآمد کسب شده با استفاده از مواد آرایشی قاقاقی

اگر لوازم آرایشی قاقاق بخرد و در آرایش خود از آن‌ها استفاده نماید؛ اجرتی که آرایشگر به خاطر انجام آرایش می‌گیرد؛ حلال است؛ هر چند انجام امور خلاف قانون جایز نیست.

تذکر: خرید جنس قاقاق از نظر وضعی صحیح است. به عنوان نمونه مشتری از یک دستفروش لباسی را که قاقاق وارد شده؛ خریده است. این معامله از نظر وضعی صحیح است و باطل نیست. بلکه از نظر تکلیفی رعایت قانون لازم است. اما قاقاق‌های سنگین که باعث می‌شود بازار مسلمانان بخوابد؛ در این موارد معاملات از نظر وضعی نیز باطل است.^۲

❖ گفتار بیست و یکم: غسل میتی که ناخن کاشته شده دارد

بر روی ناخن میتی، ناخن مصنوعی کاشته شده است؛ غاسل به جهت انجام غسل صحیح، اقدام به کندن آن می‌کند؛ اما مقدار کمی از پوست یا گوشت ناخن، به همراه ناخن مصنوعی کنده می‌شود. آیا می‌توان از باب "قاعده احسان"، فتوا به عدم وجوب دیه داد؟ (غاسل نمی‌دانسته که با این اقدام، چیزی کنده می‌شود.)

۱- اگر شرائط به گونه‌ای بوده که کندن ناخن موجب هتک میت می‌شود؛

۱. سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، سوال ۱، موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

۲. استفتاء شفاهی از دفتر آیت‌الله خامنه‌ای در قم

بنا بر احتیاط با همان شرائط غسل جبیره داده شود و تیمم هم ضمیمه شود.

۲- در غیر این صورت اگر غاسل دقت لازم را در جدا کردن ناخن انجام بدهد؛ جراحت متعارف که لازمه انجام کار است؛ دیده ندارد.^۱

🔸 **مبحث پنجم: گزارشی از تحقیق میدانی در باب ناخن‌های کاشته شده**

سوالی که در باب ناخن مطرح است این است که این ناخن‌ها قابل برداشتن می‌باشند یا خیر؟ این سوال یک سوال شرعی نیست؛ بنابراین نیازمند تحقیق میدانی می‌باشد. در تحقیق میدانی و تقریباً مفصلی که کارشناسان مرکز ملی پاسخگویی نمایندگی خراسان در این زمینه انجام داده‌اند؛ این نتایج حاصل شده است:

طبق تحقیق از صاحب نظران در عرصه آرایش و زینت، سالن‌های آرایش بانوان، زنان آرایشگر و بانوانی که اقدام به کاشت ناخن کرده‌اند؛^۲ در باب ناخن‌های کاشته شده اثبات شد گاهی برداشتنش به راحتی است و در موارد متعددی برداشتن آن با سختی است؛ بنابراین:

۱- در مواردی زن به راحتی ناخن کاشته شده را برداشته و درد و مشقتی نداشته و مانعی مثل چسب و ... نیز باقی نمانده است.

۲- در مواردی برداشتن مشقت داشته؛ به طوری که تحمل درد آن با مشقت زیاد همراه است.

۱. نظر جلسه پژوهشی ۳۶۲ دفتر آیت‌الله خامنه‌ای

۲. این تحقیقات در روزهای متعدد و با حضور میدانی در سالن‌های آرایش در نقاط مختلف مشهد، دعوت از زنان آرایشگر و صحبت حضوری با ایشان؛ صحبت حضوری با صاحب نظران در این رشته و همچنین زنانی که اقدام به کاشت ناخن کرده‌اند؛ انجام شده است.

۳- گاهی برداشت ناخن ممکن است؛ اما برداشت تبعات آن از جمله چسب باقیمانده با مشکل مواجه می‌شود.

نتیجه‌گیری

اینکه بعضی از آرایشگران می‌گویند کاشت ناخن در تمامی موارد به راحتی قابل برداشت است و این بستگی به اراده مشتری دارد؛ و با این ترفند ثابت می‌کنند درآمد ایشان مشکلی ندارد؛ صحیح نیست. امکان و عدم امکان برداشتن ناخن کاشته شده مبتنی بر تعداد بار کاشت ناخن و امور تعیین‌کننده دیگر متفاوت می‌شود و در این حیطه ما با مواردی از کاشت مواجهیم که از همان ابتدا مشخص است اگر کاشته شود؛ برداشتنش به راحتی ممکن نیست؛ بنابراین درآمدش برای آرایشگر نیز از نظر شرعی با اشکال مواجه می‌گردد.

با توجه به این نکته و اینکه بالاخره موارد اینگونه‌ای در مصادیق متعدد کاشت ناخن وجود دارد؛ لذا جا دارد در پاسخگویی بر این نکته تأکید گردد که کسب درآمد از طریق کاشت ناخنی که برداشتنش ممکن نیست و یا مشقت غیر قابل تحمل دارد؛ بدون ضرورت غیر قابل اجتناب، جایز نیست.^۱ و اینگونه نیست که این حکم شرعی؛ مصداق بیرونی نداشته باشد.

فصل دوم:
احکام مالی آرایشگری

🔸 **مبحث اول: حکم درآمد آرایشگری**

شغل آرایشگری، از شغل‌های مباح از نظر دین اسلام است در کافی در "بابُ كَسْبِ الْمَاشِطَةِ وَالْحَافِضَةِ" روایاتی در این زمینه ذکر شده است.^۱ آراستگی و پیرایش، یک عمل خیر است و آراستگی مردم در جامعه، حاصل تلاش آرایشگران است که اگر این شغل برای رضای خدا و خدمت به خلق خدا باشد؛ خود نوعی عبادت است. در این فصل به درآمد آرایشگری در قسمت‌های مختلف این شغل پرداخته می‌شود.

🔹 **گفتار اول: درآمد کاشت ناخن و مژه**

کاشت ناخن و مژه مصنوعی، انواع مختلفی دارد. بعضی حلال هستند و بعضی حرام. بنابراین با توجه به نوع کاشتی که انجام می‌شود، حکم درآمد آن هم متفاوت می‌شود.

۱- کسب درآمد از طریق کاشت مژه یا ناخنی که برداشتنش ممکن نیست یا مشقت غیر قابل تحمل داشته باشد؛ بدون ضرورت غیر قابل اجتناب، حلال نیست.^۲

۲- کسب درآمد از طریق کاشت مژه یا ناخنی که برداشتن آن برای اولین وضو یا غسل واجب، ممکن است؛ اگر آرایشگر، قصد کمک به گناه را ندارد؛ اشکال ندارد.^۳

۱. کافی (دارالحدیث)، ج ۹، ص ۶۵۶

۲. سوالات سامانه جامع معاملات و مشغلهها، سوال: ۱۴۹۳۲۴۸ و ۱۴۷۰۸۵۳ و ۱۳۴۳۸۵۱

۳. همان

گفتار دوم: درآمد از طریق اپیلاسیون و لیزر

۱- کسب درآمد از طریق اپیلاسیون و لیزر اعضای بدن به جز عورت، در صورتی که توسط هم جنس، بدون مفسده و تحریک جنسی انجام شود؛ جایز است.

۲- کسب درآمد از طریق اپیلاسیون و لیزر موی عورت که بدون نگاه به عورت ممکن نیست؛ حلال نمی باشد.^۲

تذکر: برخی گمان می کنند اگر اپیلاسیون و لیزر عورت با استفاده از عینک دودی انجام شود؛ حرام نیست. این گمان، گمان غلطی است و اپیلاسیون و لیزر عورت حتی با عینک انجام شود؛ حرام است و درآمد حاصل از آن نیز مشروعیت ندارد.^۳

گفتار سوم: درآمد تاتو

درآمد حاصل از تاتوی ابرو یا صورت و یا بدن بستگی به نوع تاتو و بحث مانعیت آن برای وضو و غسل و همچنین زخمی که ایجاد می کند؛ دارد. در مورد مانعیت تاتو برای غسل و وضو این امور ذکر شد: الف- اگر زیر پوست باشد؛ مانعی برای وضو و غسل نیست. ب- اگر روی پوست باشد و مانند حنا جذب پوست شده و جرمی نداشته باشد که مانع رسیدن آب به بدن شود؛ مانعی برای وضو و غسل نیست. ج- اگر روی پوست باشد و مانع رسیدن آب به بدن شود؛ برای غسل و وضو باید برطرف شود.^۴

در مورد زخم نیز گفته شد اگر زخمی باشد که باعث می شود به خاطر ضررداشتن مکلف نتواند وضو و غسل معمولی بگیرد؛ انجام آن برای زن

۱. اپیلاسیون و لیزر با هم متفاوتند؛ اما حکم درآمد حاصل از آن ها، یکی است.

۲. سوالات سامانه جامع، احکام معاملات و شغل ها، سوال: ۱۳۹۷۵۲۵

۳. سوالات سامانه جامع، احکام معاملات و شغل ها، سوال: ۹۰۸۲۳۹

۴. سوالات سامانه جامع احکام بانوان سوال: ۱۴۱۲۶۴۸

آرایش‌کننده و آرایش‌شونده جایز نیست.

با توجه به توضیح ذکر شده: ۱- کسب درآمد از طریق ایجاد تاتویی که مانع است و باعث می‌شود تاتوشونده نتواند نمازش را با غسل و وضوی معمولی بخواند؛ بدون ضرورت غیر قابل اجتناب، جایز نیست و همینطور اگر مانعی ایجاد نمی‌کند؛ اما باعث ایجاد زخمی می‌گردد که آب برایش ضرر دارد؛ در این صورت نیز کسب درآمد از این طریق جایز نیست.^۱

۲- کسب درآمد از طریق تاتویی که برای اولین وضو یا غسل واجب تاتوشونده، هیچ خللی نه از جهت مانعیت و نه از جهت زخم و ضرر آب، ایجاد نمی‌کند؛ اشکال ندارد.^۲

❖ گفتار چهارم: درآمد لیفت و لمینت مژه و ابرو

لیفت و لمینت مژه و ابرو یک نوع رنگ‌کردن و حالت‌دادن مژه و ابرو است. بنابراین کسب درآمد از طریق لیفت و لمینت اگر مانعی در مژه و ابرو ایجاد نشود که وضو و غسل را تبدیل به جیره کند، اشکالی ندارد.^۳ البته سوای بحث مانع باید بحث زخم نیز دقت گردد. اگر این کار بدون ضرورت باشد و باعث تحقق زخمی شود که برای اولین وضوی واجب و یا غسل واجب آب ضرر داشته باشد؛ درآمدش جایز نیست.

تذکر: گفته شد که طبق نظر آیت‌الله سیستانی بین چیزی که ایجاد مانع می‌کند و عملی که باعث تحقق زخم می‌گردد تفاوت است. این فقیه می‌گوید: "انجام عملی که باعث شود وظیفه فرد از وضوی عادی به وضوی جیره‌ای تغییر کند - مانند تاتویی که موجب ایجاد زخم و جراحت در

۱. سوالات سامانه جامع، احکام وضو، غسل و تیمم، سوال: ۱۴۱۶۸۲۴ و احکام معاملات و شغلها، سوال: ۱۴۹۲۲۴۸ و ۱۴۷۰۸۵۳ و سوال شفاهی از دفتر آیت‌الله خامنه‌ای در قم

۲. همان

۳. سایت لیدر، احکام صنفی احکام آرایشگران، سوال: ۷۱

صورت گردیده و آب برایش ضرر داشته باشد- به خودی خود اشکال ندارد، هرچند این کار در وقت نماز واجب انجام گردد. اما انجام عملی -مانند کاشت ناخن یا تاتویی که مانع در اعضای وضو (یا غسل) محسوب شده و قابل رفع نباشد- که باعث می شود وظیفه فرد برای رفع حدث از وضوی عادی به تیمم تغییر کند یا وظیفه اش، جمع بین وضوی جبیره ای و تیمم شود، چنین عملی در وقت نماز فریضه جایز نیست؛ بلکه قبل از وقت نماز فریضه نیز، بنابر احتیاط واجب جایز نمی باشد.^۱ بنابراین آرایشگری که مقلد آیت الله سیستانی است؛ اگر آرایشی برای زنی انجام دهد که با سبب زخم شدن صورت یا دستش؛ وضوی معمولی او با مشکل مواجه می گردد؛ شرعا اشکالی ندارد و درآمدش نیز حلال است.

❖ گفتار پنجم: درآمد اکستنشن مو و فروش مو

۱- کسب درآمد از طریق اکستنشن مو در فرضی که ضرورتی ندارد و مانعی غیر قابل جدا شدن در اعضای غسل و وضو ایجاد می کند؛ حلال نیست. مانند اکستنشن مو که با چسب به پوست سر انجام می گردد؛ البته در فرضی که این چسب مانعی جدانشدنی باشد.^۲

۲- کسب درآمد از طریق اکستنشن مو، به شرطی که ایجاد مانع برای رسیدن آب به اعضای غسل و وضو نباشد و یا اگر مانعی ایجاد می شود؛ برداشتن آن برای اولین وضو یا غسل واجب، ممکن باشد؛ در صورتی که آرایشگر قصد کمک به گناه رانداشته باشد؛ اشکال ندارد.^۳

۳- فروش موفی نفسه اشکالی ندارد.^۴

۱. توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۳۹۸

۲. سوالات سامانه جامع، احکام معاملات و شغل ها، سوال: ۱۴۹۳۲۴۸ و ۱۴۷۰۸۵۳

۳. سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران، س ۵۱

۴. سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران، س ۶۰

گفتار ششم: درآمد آرایش عروس

- ۱- کسب درآمد از طریق آرایش عروس و غیر عروس، به شرطی که از موارد ممنوع بالا نباشد؛ فی نفسه حلال است. البته مشروط به اینکه آرایشگر به قصد نشان دادن به نامحرم و کمک به گناه، زنان را آرایش نکند.^۱
- ۲- در مورد عروسی که آرایشگر می‌داند او خود را در معرض دید نامحرم قرار می‌دهد؛ آرایش او فی نفسه و اجرت گرفتن در برابر آن اشکال ندارد؛ به شرطی که به منظور نشان دادن به نامحرم آرایش نکند.^۲

گفتار هفتم: درآمد عمل‌های زیبایی

- عمل بینی انواع مختلف دارد. گاهی عمل بینی، درمانی است و گاهی بینی مشکلی ندارد و فقط به جهت زیبایی است. باید دقت کرد که درآمد حاصل از این کار تابع نوع عمل و موارد دیگری است که در ادامه توضیحاتش ذکر شده است.^۳
- ۱- کسب درآمد از طریق عمل بینی که برای اولین وضو یا غسل واجب شخص، خللی ایجاد نمی‌کند و مکلف می‌تواند نمازش را با وضو و غسل صحیح انجام دهد؛ اگر به قصد کمک به گناه دیگری نباشد؛ و با گناهی برای خود دکتر مثل لمس و نظر حرام همراه نباشد؛ اشکال ندارد و حلال است.^۴
 - ۲- کسب درآمد از طریق عمل بینی که باعث می‌شود شخص نتواند نمازش را با غسل و وضوی معمولی بخواند؛ بدون ضرورت غیر قابل اجتناب، جایز نیست.^۵

۱. سایت لیدر، احکام صنفی احکام آرایشگران، س ۶۰

۲. سایت لیدر، احکام صنفی احکام آرایشگران، س ۷۱

۳. سوالات سامانه جامع، سوال: ۱۳۰۸۱۸۵

۴. سایت لیدر، احکام صنفی احکام آرایشگران، سوال: ۷۱

۵. سوالات سامانه جامع، معاملات و شغل‌ها، سوال: ۱۴۹۳۲۴۸ و ۱۴۷۰۸۵۳

۳- کسب درآمد از طریق عمل بینی که برای شخص ضرورت داشته و با گناهی مثل لمس و نظر حرام همراه نیست؛ اشکالی ندارد.^۱
دو تذکر

۱- تشخیص ضرورت داشتن عمل به عهده عرف متدین است. مانند اینکه بینی زن به سبب تصادف به حالتی درآمد که باعث تحقیر او در جامعه است. بنابراین مواردی مثل اینکه شوهرم درخواست کرده و موارد مشابه، از مصادیق ضرورت عرفی به حساب نمی آید.

۲- در مواردی که درمان مستلزم لمس و نظر حرام است؛ اگر بیماری، بیماری بسیار جدی است و معالجه بیماری برایش ضروری بوده و برای درمان راهی جز مراجعه به پزشک غیرهمجنس نباشد؛ لمس و نظر در حد ضرورت اشکال ندارد.^۲

❖ گفتار هشتم: درآمد تزریق ژل و بوتاکس

تزریق ژل و بوتاکس اگر ضرر قابل توجهی نداشته باشد؛ اشکالی ندارد و درآمد آن حلال است.^۳

❖ گفتار نهم: درآمد از طریق اجاره

□ الف-درآمد اجاره مکان به آرایشگر

الف-۱- اگر اجاره فقط برای امور حرام باشد مثل کاشت ناخن که مانع رسیدن آب است و امکان جداکردنش نیست؛ جایز نیست و اجاره باطل است.
ب-۲- اما در صورتیکه اجاره مکان برای آرایشگاه باشد و فقط می دانیم کاشت

۱. سوالات سامانه جامع، احکام پزشکی سوال: ۸۱۴۴۲۸

۲. با استفاده از سیدعلی سیستمی، توضیح المسائل جامع، ج ۴، مسائل ۶۷۷ و ۶۷۸ و <http://pasokhbesoalat.ir/Question/Subject/7216/%d9%81%d9%82%d9%87%db%8c>

۳. سایت لیدر، احکام صنفی احکام آرایشگران، سوال ۷۱ و ۵۳.

ناخن نیز در آنجا انجام می‌شود؛ اجاره صحیح است و درآمد حلال است.^۱

□ ب- اجاره قسمتی از فضای آرایشگاه به شخص ثالث برای کاشت ناخن و مژه

گاهی شخصی مکانی را برای آرایشگاه اجاره می‌کند و چون خود در کاشت ناخن مهارت ندارد؛ قسمتی از فضا را به آرایشگری دیگر اجاره می‌دهد تا او کاشت ناخن را انجام دهد. در این فرض چنانچه اجاره دادن، برای کاشت ناخن‌هایی است که کاشت آن جایز نیست؛ درآمد اجاره حلال نیست.^۲ تذکر: الف- اگر مراد از اجاره قسمتی از سالن به دیگری، اجاره قسمتی از فضای آنجا باشد؛ به عنوان نمونه مقداری از فضای سالن را اجاره می‌دهد؛ در این صورت اجاره به دیگری با دو شرط جایز است:

۱- صاحب ملک شرط نکرده باشد که فقط خود او از آن ملک استفاده نماید.

۲- مقدار اجاره بیشتر از اجاره اصلی نباشد.

مثال: فرض کنید سالنی را اجاره کرده و مبلغ اجاره ۱۰۰ هزار تومان در هر ماه است و شرط در ضمن اجاره شده که ۵۰۰ میلیون تومان یک ساله به موجر پرداخت شود. در این فرض اگر قسمتی از فضای سالن را به آرایشگری دیگر به ۲۰۰ هزار تومان واگذار کند؛ صحیح نیست. زیرا مقدار اجاره دوم از اجاره اصلی بیشتر است.

اجاره به بیشتر

اگر بخواهد قسمتی از مکان اجاره شده را به زیادتر از مقداری که اجاره کرده؛ اجاره دهد؛ باید در آن، کاری مانند تعمیر و سفیدکاری انجام داده باشد یا کلا فضا را تغییر داده؛ به عنوان نمونه؛ فرش انداخته؛ پرده آویزان کرده و کلا

۱. سوالات سامانه جامع، سوال: ۱۴۷۷۴۷۶ و ۱۵۰۰۸۷۱

۲. همان

فضا را تغییر داده است و بعد از آن؛ قسمتی از مکان را به همراه این امور اضافه به بیشتر اجاره بدهد. در این صورت اجاره به بیشتر اشکالی ندارد. ب- اگر صندلی ای از خودش را اجاره داده و نه مکان؛ مثل اینکه یک صندلی تخصصی آرایشگری را به آرایشگر دیگر اجاره داده؛ در این صورت مقدار اجاره این صندلی با توافق طرفین است. بلکه اگر عرفاً مقداری از پول اجاره در مقابل مکان قرارگیرد؛ در صورتی که مکان یک سالن اجاره ای است؛ نکات بالا باید رعایت شود.^۱

گفتار دهم: درآمد از طریق آموزش آرایشگری

۱- درآمد حاصل از آموزش آرایشگری، بستگی به نوع آموزش دارد. به عنوان نمونه درآمد حاصل از آموزش کاشت ناخن و مژه، تابع نوع کاشت است. پس اگر آموزش مربوط به کاشت مژه یا ناخن باشد که برداشتنش ممکن نیست و یا مشقت غیر قابل تحمل دارد؛ بدون ضرورت غیر قابل اجتناب، این درآمد حلال نیست.^۲ بلکه گاهی هدف از آموزش چیزهای حرامی مثل کاشت ناخن که جداشدنی نیست و...؛ انجام آن عمل بر روی مکلفین نیست؛ بلکه به خاطر هدفی حلال آموزش انجام می شود؛ مثل اینکه این هنر باعث کسب تجربه و تبحر در انجام کارهای حلال است و با این هدف، آموزش و یادگیری انجام می گردد؛ در این فرض اشکالی ندارد و درآمدش نیز حلال است.

۲- آموزش آرایش های حلال مانند آرایش عروس در فرضی که آموزش آمیخته به آموزش حرامی مثل ناخن کاری نیست، درآمدش اگر به قصد کمک به گناه نباشد؛ حلال است.^۳

۱. العروة الوثقی (المحشی)، ج ۵، ص ۷۷، مسئله ۱ و توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۳۲۴، مسئله ۲۱۸۰

۲. سوالات سامانه جامع احکام معاملات و شغل ها، سوال: ۱۴۹۳۲۴۸ و ۱۴۷۰۸۵۳

۳. همان

« گفتاریازهم: درآمد حاصل از تدلیس و فریب در آرایشگری

درآمد حاصله از آنچه عرفاً نوعی تدلیس و فریب محسوب گردد؛ حرام می باشد.^۱

تذکر: معنای تدلیس و ذکر بعضی از مصادیق آن در ابتدای این نوشتار بیان شد.

« مبحث دوم: احکام بانکی

گاهی آرایشگر برای راه انداختن کسب و کار خود از بانک تسهیلات و وامی گرفته است. برای اینکه مرتکب گناه نشود و درآمدش بدون شبهه باشد؛ رعایت احکام بانکی لازم است. در ادامه توضیح کوتاهی ذکر شده است.

« گفتار اول: فرق بین وام و تسهیلات

در بسیاری از موارد پولی که بانک به متقاضی می پردازد؛ تسهیلات است نه وام. البته در میان مردم از همه این موارد به وام یاد می شود که اشتباه است. فرق تسهیلات و وام این است که بر خلاف وام که به ملکیت وام گیرنده درمی آید؛ تسهیلات بانکی به ملکیت مشتری در نمی آید. بنابراین هر چند این پول به حساب شخصی مشتری واریز می شود؛ اما او مالک این تسهیلات نیست؛ بلکه مشتری از طرف بانک که مالک این پول است؛ مجاز است طبق قرارداد مشخص شده، آن را در محل معین شده توسط بانک، مصرف کند و صرف آن در محل دیگر، تصرف غاصبانه و شرعاً غیر مجاز و موجب ضمان است.

به عنوان نمونه تسهیلات مرابحه به این صورت است که تسهیلات گیرنده به وکالت از طرف بانک، شیء مدنظر را برای بانک به صورت نقدی

۱. سوالات سامانه جامع، احکام معاملات و شغل ها، سوال: ۱۴۹۳۲۴۸ و ۱۴۷۰۸۵۳ و سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران سوال ۱۵۸ و ۱۵۹

خریداری کرده و تسهیلات اخذ شده را به عنوان ثمن بیع مباحه به فروشنده می‌پردازد. در این مرحله خریدار اصلی بانک است و بعد از خرید نقدی، این بانک است که مالک این شیء می‌گردد. در مرحله دوم شیئی که به ملکیت بانک درآمده؛ به تسهیلات‌گیرنده به صورت اقساط معین و با قیمت بیشتر فروخته می‌شود. بعد از این مرحله است که تسهیلات‌گیرنده مالک این شیء خواهد بود و می‌تواند از آن استفاده کرده یا آن را به شخص ثالثی بفروشد. تسهیلات غالباً با سودهای بالا پرداخت می‌شود؛ سودهایی مثل ۱۸٪، ۲۳٪ و یا ۲۵٪.

اما در مورد وام‌های بانکی که غالباً با کارمزدهای ۴٪ و در بعضی از موارد با کارمزد ۲٪ پرداخت می‌شود؛ بعد از واریز به حساب مشتری، مشتری مالک وام خواهد شد. اما باید دقت شود که وام‌ها نیز به دو صورت هستند که در عنوان بعدی توضیح داده شده است.

❖ گفتار دوم: اقسام وام‌های بانکی و توضیحی در مورد وام کارآفرینی کمیته امداد امام خمینی

همانطور که گفته شد؛ وام‌هایی که بانک‌ها می‌دهند؛ اگر وام یا همان قرض باشد نه تسهیلات؛ به ملکیت وام‌گیرنده درمی‌آید. اما باید دقت شود که قرض دهنده در عقد قرض می‌تواند خرج خاصی را برای قرض شرط نماید. به عنوان نمونه می‌گوید من ۵ میلیون تومان به شما قرض می‌دهم؛ مشروط به اینکه این پول برای زیارت حضرت سیدالشهدا خرج شود. در این جا اگر قرض‌گیرنده قبول کند؛ درست است او مالک این ۵ میلیون خواهد شد؛ اما خرج این ۵ میلیون - که به ملکیت او درآمده - در غیر از زیارت حضرت امام حسین علیه السلام حرام خواهد بود.

در مورد وام‌های بانکی نیز مسئله همین است. گاهی بانک شرط خاصی

ندارد؛ در این صورت وام‌گیرنده مجاز است با این پول هر کاری بکند. اما در مواردی بانک در مورد وام‌های پرداختی شروطی دارد. به عنوان نمونه در وام کارآفرینی کمیته امداد امام خمینی (قدس سره) اولاً وام‌گیرنده نمی‌تواند این وام یا قسمتی از آن را به دیگری بدهد؛ بلکه این وام به شخص خاصی تعلق گرفته و ثانیاً باید در همان کاری که طرحش را برای بانک و کمیته امداد برده؛ مصرف نماید نه جایی دیگر.

طبق این توضیح اگر وام‌گیرنده این وام یا قسمتی از آن را به دیگری و حتی به ضامن بدهد؛ مرتکب گناه و حرام شده است. همچنانکه اگر این وام را در مسیری غیر از طرح ارائه شده کاری خرج نماید، باز هم گرفتار حرام و گناه شده است.

❖ مبحث سوم: خمس درآمد آرایشگری، مکان کار و ابزار کار

خمس مباحث مفصلی دارد. در این قسمت به چند مسئله اکتفا شده است. برای اطلاع بیشتر لازم است هر مکلف به دفتر مرجع تقلید خود یا روحانی آگاه به مسائل خمس رجوع نماید.

افرادی که درآمد شخصی هرچند به مقدار کم داشته باشند؛ خواه مجرد باشند یا متاهل؛ زن باشند یا مرد؛ واجب است سال خمسی داشته باشند و درآمد سالانه خود را محاسبه کنند؛ تا اگر چیزی تا پایان سال باقی ماند؛ خمسش را بپردازند.^۱

امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای: سرمایه و ابزار کار - حتی در صورت نیاز به آن - جزء مؤونه حساب نمی‌شود؛ پس در صورتی که از درآمد کسب‌ها

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س ۹۹۴ و ۹۹۷ و سایت لیدر، احکام صنفی، احکام آرایشگران، سوال ۲۷۰، موجود در:

<https://www.leader.ir/fa/book/155?sn=22871>

باشد؛ دادن خمس آن بر او واجب است؛ مگر این که به جهت حفظ آبرو یا معاشش - که مناسب حالش باشد؛ - به تمام آن احتیاج داشته باشد و با دادن خمس آن، به کسبی تنزل پیدا می‌کند که مناسب حال او نیست یا برای مخارجش کفایت نمی‌کند. در این صورت خمس ندارد؛ حتی در صورتی که بتواند در سال‌های آینده خمس آن را بدهد.

آیت‌الله سیستانی: سرمایه یا مکان کسب و یا ابزار کار چنانچه از درآمد بین سال - و نه از مال مخمس یا در حکم مخمس - تهیه شده باشد خمس دارد؛ مگر آنکه فرد هم‌اکنون یا در آینده نه چندان دور نتواند خمسش را بپردازد؛ به این معنا که اگر خمس آن را هرچند با دستگردان و پرداخت به صورت اقساط در طی چند سال بپردازد، اداره امور زندگی مناسب با شأن و به صورت معمول، غیر ممکن یا همراه با سختی طاقت‌فرسا - که معمولاً تحمّل نمی‌شود - بوده یا آنکه مجبور می‌شود به کسبی که شایسته شأن او نیست؛ مشغول شود. در این صورت، پرداخت خمس آن لازم نیست؛ البته اگر می‌تواند خمس قسمتی از آن را به صورت نقد یا اقساط بدهد، پرداخت همان مقدار لازم می‌باشد.

آیت‌الله مکارم: سرمایه یا مکان کسب و یا ابزار کار خمس دارد؛ مگر سرمایه یا ابزاری که اگر خمس آن را هر چند به صورت تدریجی بدهد با بقیه آن، زندگی او در حد آبرو و شوونش اداره نمی‌شود. بنابراین اگر با پرداخت خمس آن، لطمه‌ای به کار او نمی‌خورد؛ باید خمس آن را بدهد.^۱

۱. تحریر الوسیله، کتاب الخمس، مسئله ۱۳، تحریر الوسیله، ترجمه، ج ۲، ص ۹۳، و استفتانات، ج ۱، احکام خمس، ص ۲۵۵، ۲۵، اجوبه الاستفتانات، ص ۹۵۲ و ۹۷۲، سیدعلی خامنه‌ای، استفتا از سایت به شماره ۵۸۱۳۲۲، سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۲، م ۶۴۰ و ۶۴۱، مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۱، استفتانات جدید، ج ۱، سؤال ۳۳ و ۲، سوال ۵۴۳

منابع

کتابنامه

- ۱- قرآن کریم
- ۲- کلینی، الکافی (اسلامیه)، ناشر: دارالکتب الإسلامية، ۱۴۰۷ق، چاپ چهارم، تهران
- ۳- کلینی، کافی (دارالحديث)، ناشر: دار الحديث، ۱۴۲۹ق، چاپ اول، قم
- ۴- شیخ طوسی، الإستبصار، ناشر: دارالکتب الإسلامية، ۱۳۹۰ق، چاپ اول، تهران
- ۵- شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ناشر: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۹ق، چاپ اول، قم
- ۶- سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، ناشر: مؤسسه مطبوعات دار العلم، بیتا، چاپ اول، قم
- ۷- سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، نسخه موجود در سایت
- ۸- سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، نسخه موجود در سایت
- ۹- سیدعلی خامنه‌ای، احکام آرایشگران، نسخه موجود در سایت
- ۱۰- توضیح المسائل مراجع، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۲۴ق، چاپ هشتم، قم
- ۱۱- سیدروح الله خمینی، استفتائات، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۲۲ق، چاپ پنجم، قم
- ۱۲- مکارم شیرازی، توضیح المسائل، نسخه موجود در سایت معظم له
- ۱۳- مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ناشر: انتشارات مدرسه امام علی ع، ۱۴۲۷ق، چاپ دوم، قم
- ۱۴- سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ناشر: دفتر دفتر معظم له، ۱۴۱۷ق، چاپ پنجم، قم

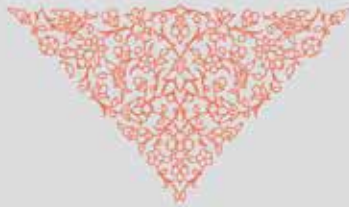
- ۱۵- سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، نسخه موجود در سایت
 ۱۶- العروة الوثقی و بهامشها تعلیقات، ناشر: میثم تمار، ۱۳۹۱ش، قم
 ۱۷- العروة الوثقی مع تعالیق الإمام الخميني، ۱۴۲۲ق، چاپ: اول، تهران
 ۱۸- العروة الوثقی (المحشی)، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۹ق، چاپ اول، قم
 ۱۹- استفتاءات (بهجت)، ناشر: دفتر معظم له، ۱۴۲۸ق، چاپ اول، قم
 ۲۰- جامع المسائل (بهجت)، ناشر: دفتر معظم له، ۱۴۲۶ق، چاپ دوم، قم
 ۲۱- استفتاءات موجود در مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی

سایتها

- 1- <https://www.makarem.ir/>
- 2- <https://www.leader.ir/fa>
- 3- <https://www.sistani.org/persian/>
- 4- <https://www.islamquest.net/fa/>
- 5- <http://pasokhbesoalat.ir/>
- 6- https://modir.velayat.ir/admin/modules/f_resources/index.php
- 7- <https://farsi.khamenei.ir>

در سبک زندگی ایرانی-اسلامی مسائل شرعی کسب و کار و بحث مهم **رزق حلال** اهمیتی ویژه دارد. اما در دسترس نبودن محتوای تخصصی احکام کسب و کار که خلاصه باشد و مهم ترین مطالب را در نوشتاری کوتاه و متقن ارائه نماید؛ یکی از مشکلات این عرصه است.

مبتنی بر این امر کمیته امداد امام خمینی خراسان رضوی با هدف تعالی فرهنگ دینی مددجویان با همکاری با مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی خراسان اقدام به تولید محتوای تخصصی، خلاصه، متقن و روان در این زمینه کرده است. سومین اثر در این مورد **احکام کسب و کار آرایشگری** است که توسط کارشناسان مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی خراسان تهیه شده و از نظر علمی مورد تایید این نهاد می باشد. مخاطب این نوشتار مریبان مسائل شرعی می باشند. در عرصه تبیین احکام کسب و کار، این متن برای تمام مبلغین مفید و راه گشامی باشد.

ISBN: 978-6-22979-688-7

9 786229 796887